

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TOLSTOY

vahsi zevkler

savaş. et yijiciler. avcılık

Lev Nikolayeviç Tolstoy

Toprak sahibi soylu bir ailenin oğlu olarak 1828'de doğdu. On altı yaşında Kazan Üniversitesi'ne başladı. Resmî eğitime duyduğu tepki nedeniyle okulu bırakıp Yasnaya Polyana'daki çiftliğine döndü.

Yirmi dört yaşında orduya katılarak Kırım ve Kafkasya' da dört yıla yakın subaylık yaptı. Savaş ve şiddete duyduğu nefretle ordudan ayrıldı.

Yirmi dokuz yaşında Avrupa seyahatine çıktı. Proudhon'la tanışarak, başta eğitim olmak üzere, pek çok konuda yakın bir ilişkiye girdi. Rusya'ya döndüğünde çiftliğindeki köylü çocukları için açtığı okulda alternatif bir eğitim deneyini başarıyla uyguladı. Yasnaya Polyana dergisinin yanı sıra Rusya'nın birçok bölgesindeki okullarda da kabul gören ders kitapları yayımladı. 1869'da yayımladığı Savaş ve Barış'ın ardından ruhsal bir bunalım yaşadı. Yaşamın amacını anlama çabasıyla bir süre Optima Manastırı'na çekildi. İlahiyatçılarla sürdürdüğü tartışmaları sonucunda resmî Hristiyanlık inancına duyduğu güvensizliğin yersiz olmadığını gördü. Yeni Ahit'in özüne bağlı kalarak yorumladığı Hristiyanlığı anarşizmle bütünleştirdi.

Ailesinin karşı koymasına boyun eğerek, çok istediği halde, topraklarını köylülere bırakamadı. Fakat, kişisel harcamalarını büyük ölçüde azalttı, aristokrat yaşam tarzını bırakıp bedensel işlerde düzenli olarak çalışmaya başladı. Huzur içinde ölümü karşılayacağı bir yer arayışı için 1910 yılının 28 Ekim gecesi gizlice malikânesini terk etti. On gün sonra bir tren istasyonunda öldü.

*Ben Afrika'da kanat çırpan kelebeğin
Kuzey Amerika'da yarattığı kasırgayı istiyorum.
Ben kaos istiyorum!*

**Vahşi Zevkler
Lev Nikolayeviç Tolstoy**

**Fransızca ve Rusça'dan Çeviren:
Dominik Pamir**

**Kitaptaki Bölümlerin Özgün Adları:
1- Vayna 2- Pervaya Stupen 3- Ahota**

Kaos Yayınları: 17

- 1. Baskı: Mart 2000, İstanbul**
- 2. Baskı: Kasım 2009, İstanbul**
- 3. Baskı: Kasım 2014, İstanbul**

**Kapak Tasarım-Uygulama:
Metin Tekeroğlu**

**Baskı: Sena Ofset
Ambalaj, Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi
B Blok Kat: 4 No. 20 Topkapı-İstanbul
Sertifika No: 12064**

**Kaos Yayınları
Sertifika No: 21440
Feridiye Cd. No. 21/1 Fidan Apt.
Taksim-İstanbul Tel: (212) 297 38 75**

**www.kaosyayinlari.com
kaosyayinlari@yahoo.com**

ISBN 978-975-7005-42-1

TOLSTOY

vahşi zevkler

savaş. et yiyiciler. açlık

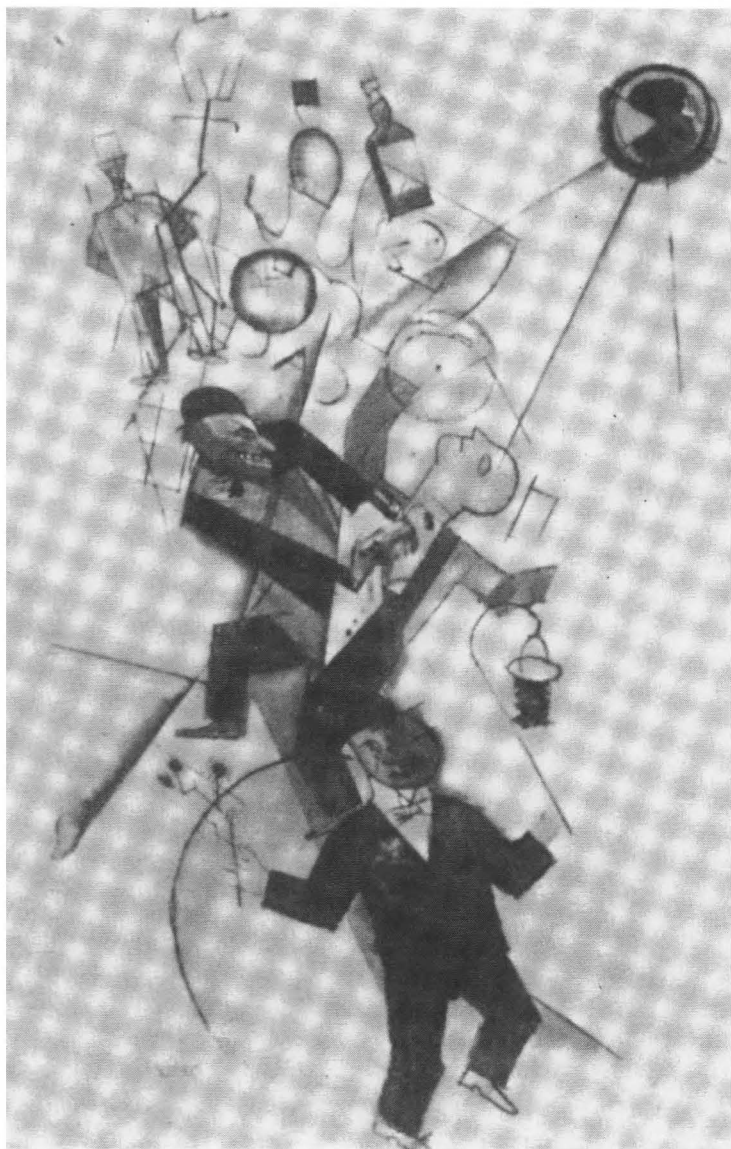
...

Çeviren: Dominik Pamir

KÖS

İçindekiler

- Savaş – 7
- Et Yiyiciler (İlk Basamak) – 29
- Avcılık – 67

G. Vakası, George Grosz

SAVAŞ*

.Bir.

Yabancı milliyetten insanları, Fransızları, Almanları, Amerikalıları, İngilizleri seven bizler, onların meziyetlerini takdir ediyor, onlarla karşılaşmaktan mutluluk duyuyoruz, onları zevkle kabul ediyoruz, onlara karşı verilecek bir savaşı kahramanca bir eylem olarak görmek bir yana, bir anda çıkabilecek ciddi bir anlaşmazlığı bile dehşete kapılmaksızın düşünemiyoruz; oysa hepimiz, bugün değilse bile yarın kaçınılmaz bir biçimde gerçekleşecek olan insan katliamına katılmaya çağrılıyoruz.

Yahudilerin, Yunanlıların ve Romalıların bağımsızlıklarını savunmak için insan kıyımı yapmaları, ve bu yolla başka ulusları egemenlik altına almaları anlaşılır bir şeydir, çünkü bu ulusların her biri kendilerinin tek, seçilmiş ve Tanrı'nın sevgili ulusu olduğuna inanıyordu, ötekiler ise Filistinliler ya da barbarlardı. Ortaçağ insanları, hatta geçen yüzyılın sonu ve bu yüzyılın başındaki insanlar hâlâ aynı inançta olabilirlerdi. Ama bizler, bütün tahriklere rağmen bu inanca sahip olamayız. Çağımızda bu çelişki öylesine korkunç derecededir ki, buna bir çözüm bulmadan yaşamak mümkün değildir.

Uluslararası hukuk profesörü Kont Komarovski anılarında "Her türlü çelişkinin bolca bulunduğu bir zamanda yaşıyoruz," diyor, "her ülkenin basını uluslar arasında barışın gerekliliğinden değişik tonlarda söz ediyor ve bunu hararetle arzuluyor.

Onca bilimsel keşfe rağmen Avrupa, Ortaçağın en berbat, en barbar dönemlerine benzer bir durumda bulunuyor, [diyor Abbé

* Tolstoy bu makaleyi, 1891'de Londra'da toplanan Evrensel Barış Kongresi nedeniyle kaleme almıştır.

Defourny]. Herkes, ne savaş ne de barış hali olan bu durumdan şikâyetçi ve bundan kurtulmak istiyor. Devlet liderlerinin hepsi barış istediklerini belirtiyor ve barışçı olduklarını en şatafatlı biçimde ilan etmekte birbirleriyle yarışıyorlar. Aynı gün ya da ertesi gün, silâhların arttırılması konusunda parlamentoya yasa tasarıları sunuyor ve buna gerekçe olarak da, barışı güvenceye almak amacıyla önleyici tedbirler almayı gösteriyorlar.

Ama bizim istediğimiz böyle bir barış değil. Ve uluslar bunu yutmuyor. Gerçek barış karşılıklı güvene dayanır, oysa bu korkunç silahlanmalar açıkça devletler arasında düşmanlık değilse bile gizli bir güvensizlik olduğunu ortaya koyuyor. Samimi duygularını dostça belirtmek isteyen bir adamın, elinde dolu bir silahla, aralarındaki anlaşmazlıkları görüşmek üzere komşusunu evine davet ettiğini bir düşünün.

İşte her iyi yurttaş, her ne pahasına olursa olsun, hükûmetlerin barışçıl açıklamaları ile savaşçı politikaları arasındaki bu gün gibi açık çelişkiyi ortadan kaldırmayı istiyor.

Avrupa'da yılda 60.000 intihar olayının meydana gelmesi bizleri şaşırtıyor, oysa bu sayı sadece bilinen ve kayda geçmiş rakamlardır, Rusya ve Türkiye bunun dışındadır. Tam tersine intihar sayısının bu kadar az olmasına şaşırmak gerekir. Çağdaşımız olan her insanın, yaşamı ile bilinci arasındaki çelişki anlaşılacak olursa, derin bir umutsuzluk içinde olduğu görülür. Uygar insanın varlığını dolduran modern yaşam ile bilinci arasındaki tüm öteki çelişkilere değinmeden, sürekli silahlı barış durumu ile kendi Hristiyanlığını gözden geçirmesi bile bir insanı umutsuzluğa düşürmeye, aklından şüphe etmesine, nihayetinde de bu barbar ve çılgın dünyadaki yaşamdan vazgeçmesine yeter de artar. Bütün öteki çelişkilerin özünü oluşturan bu çelişki öylesine korkunçtur ki, bunu benimseyerek yaşamak ancak bunun üzerinde düşünülmediği ya da bu unutulduğu takdirde mümkündür.

Hâlâ nasıl oluyor da hepimiz, Hristiyan olarak yalnız insan sevgisini dile getirmekle kalmıyor, aynı zamanda bir tek

nabızda atan bir hayat gibi gerçekten ortaklaşa yaşıyor, birbirimize destek oluyor, ortak mutluluk konusunda birbirimizi eğitiyor, birbirimize sevgiyle yaklaşıyoruz! Yaşamın bütün anlamı işte bu yakınlaşmada yatıyor; yarın devlet liderlerinden biri budalaca bir söz söyleyecek, bir başkası da ona başka bir budalaca sözle karşılık verecek ve ben de bana hiçbir şey yapmamış olan, üstelik de sevdiğim insanları öldürmeye giderken ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalacağım! Bu uzak bir olasılık değil, hepimizin kendisini hazırlaması gereken kaçınılmaz bir gerçek. Böyle bir şeyin bilincine açıkça varmak bile insanı delirtmeye ya da intihara sürüklemeye yeter. Ve olmakta olan da tam olarak bu, özellikle de askerler arasında. Böyle bir sona doğru sürüklendiğini hissetmek için insanın bir an olsun kendisine dönmesi yeterli.

Modern insanın şarapla, sigarayla, afyonla, kumarla, okuduğu gazeteyle, seyahatle ve seyretmekten haz duyduğu her türlü gösteriyle kendini alabildiğine alıklaştırmaya çalışması ancak bununla açıklanabilir. İnsanlar kendilerini, tüm bunlara sanki önemli ve ciddi bir uğraşmış gibi veriyorlar. Doğrusu da bu. İnsanın kendisini alıklaştırmasını sağlayacak maddi çareler bulunmasaydı, insan soyunun yarısı hiç tereddüt etmeksizin beynini patlatırdı, çünkü insan, bulunduğu çekilmez durumla vicdanı arasındaki çelişkiyle yaşamak zorunda kalıyor. Çağımızdaki insanların hepsi bu durumda; hepsi de vicdanlarıyla yaşamları arasında cereyan eden sürekli ve apaçık çelişki içinde yaşamak zorunda. Bu çelişki ekonomik hayatta olduğu kadar politik hayatta da ortaya çıkıyor. Ama bunlar arasında en bariz olanı insanlar arası kardeşliğe dair Hristiyanlık yasasının bilincinde olunmasına rağmen, askerlik hizmetinin evrensel olarak zorunlu hale getirilmesinde, nefret etmeye ve öldürmeye hazır olmakta, yani hem Hristiyan hem gladyatör olmakta yatıyor.

Zaten başka türlü de olamazdı. Bazılarının sırf alışkan-

lıktan, bazılarınınnsa çıkarları gereği bağı kaldığı toplumsal düzeni alt üst edecek olan Hıristiyan yaşam anlayışından korkan insanlar pagan yaşam anlayışına ve ilkelerine geri dönmekten başka bir şey yapamazlar. Zamanımızdan iki bin yıl öncesinde olduğu gibi yalnız yurtseverliği ve aristokratizmi değil, en kaba şekliyle epikürizmi ve hayvanîliği yaymaya çalışıyorlar; tek farkla ki, eskiden bunu yayanlar buna inanıyordu, oysa günümüzde bunu öğütleyenlerin kendileri de söylediklerine inanmıyorlar, inanamazlar çünkü bunun hiçbir anlamı yok. Toprak ayağının altından kayarken insan olduğu yerde duramaz: İlerlenmezse geriye gidilir. Ve bunu söylemek tuhaf ve korkunç olsa da, çağımızın aydın insanları, fikir dünyasının ileri gelenleri, kendilerine özgü akıl yürütmeleriyle, toplumu geriye, putperestlerin durumundan da geriye, ilkel barbarlık durumuna götürüyorlar.

Çağımızın önde gelen düşünürlerinin bu eğilimlerini en iyi, yaşamın toplumsal açıdan ne denli eksik kavrandığının ortaya çıktığı şu olguda görebiliriz: Savaş, genel silahlanma ve evrensel zorunlu askerlik hizmeti karşısındaki tutumları.

Günümüz düşünürlerinin —eğer kötü niyetli değillerse— bu olgu karşısındaki belirsiz tutumları dikkat çekicidir. Bu tutum şu üç şekilde ortaya çıkıyor: Bazıları bunun Avrupa'nın özel politik durumundan kaynaklanan rastlantısal bir olgu olduğunu ve halkların manevî yaşam düzenlerinde bir devrim olmaksızın sadece basit maddî, uluslararası ve diplomatik tedbirlerle iyileştirmeye elverişli olduğunu düşünüyor; başkaları bu olayı hem korkunç ve acımasız hem de ölüm ve hastalık gibi kaçınılmaz ve mukadder bir şey olarak görüyor; üçüncüler ise, savaşı sakın bir kayıtsızlıkla, sanki gerekli bir olaymış gibi, iyileştirici, yani arzulanabilir bir şey olarak görüyor.

İnsanlar bu konuya değişik yönlerden bakıyorlar; ama hepsi de savaştan, katılanların kendi iradelerine hiçbir şekil-

de bağıl değilmiş gibi söz ediyorlar. Buna bağıl olarak da sağduyulu bir kimsenin normalde aklına gelebilecek “Acaba ben savaşa katılmalı mıyım?” sorusunu sormayı kabul edemiyorlar. Onlara göre böyle sorular yoktur, ve savaş hakkındaki görüşü ne olursa olsun her insan, iktidarın emirlerine körü körüne uymak zorundadır.

Uluslararası ve diplomatik tedbirlerle savaşa engel olunabileceğine inanan birincilerin tutumu, Londra’da toplanan Evrensel Barış Kongresi’nde alınan kararlarda ve 1891’de *Revue des Revues*’nün 8. sayısında yer alan ünlü yazarların savaş üzerine makaleleri ve mektuplarında çok iyi ifade edilmiştir.

Dünyanın dört bir yanından gelen aydınların sözlü ve yazılı görüşlerini bir araya getiren Kongre, çalışmalarına katedralde yapılan bir ayinle başladı ve beş gün boyunca pek çok söylev dinlendikten sonra herkese açık bir yemek ve konuşmalarla son buldu. Kongrede aşağıdaki kararlar alındı:

Bu Kongrenin birinci amacı, her türlü çareye başvurarak savaşın dezavantajlarını ve barışın kutluluğunu insanlar arasında yaymak; ikinci amacı ise, hükûmetlere etki ederek onların uluslararası uyuşmazlık mahkemelerinin savaşı önlemedeki işlevini, ayrıca silahsızlanmanın gereğini ve yararlarını görmelelerini sağlamaktır.

Kongre birinci amacına ulaşabilmek için tarih profesörlerine, kadınlara ve ruhban sınıfına sesleniyor ve onlara Aralık ayının üçüncü pazarında, savaşın kötülükleri ve barışın yararları üzerine vaaz vermelerini tavsiye ediyor. Kongre ikinci amacına ulaşabilmek için de hükûmetlere sesleniyor ve onlara silahsızlanmayı ve savaşmak yerine anlaşmazlık giderici uyuşmazlık mahkemelerine gitmelerini öneriyor.

İnsanlara savaşın kötülüklerinden ve barışın iyiliğinden söz etmek! Ama insanlar bütün bunları, neyin iyi neyin kötü

olduğunu çok iyi biliyor, bildiğini de çağlardan beri selamlaşırken bile “barış seninle olsun” ifadesini kullanarak gösteriyorlar. Vaaza ne gerek var ki!

Yalnız Hıristiyanlar değil, paganlar da binlerce yıl önce-sinde savaşın kötülüklerini ve barışın yararlarını biliyordu. İncil’in papazlarına her sene Aralık’ın üçüncü Pazar’ında savaşın kötülüğü ve barışın iyiliği hakkında vaaz vermelerini söylemek gereksizdir.

Bir Hıristiyan bunları yaşamı boyunca, her Allahın günü vaazetmeden yapamaz, Hıristiyan papazları ise bunu yapmıyorlar, bu da nedensiz değil. Ve bu nedenler ortadan kalkmadıkça tavsiyeler hiçbir işe yaramaz. Hükûmetlerin ordularını dağıtmaları ve anlaşmazlıkları uluslararası çözüm mahkemelerine devretmeleri konusu ise, tamamen boş bir hayaldir. Hükûmetler insanları silah altına almanın ve askerî birlikleri ayakta tutmanın zorluklarının bilincindedirler; bunu bilmelerine rağmen korkunç bedeller ödeyerek askerî birlikleri silah altında tutuyor ve onları organize ediyorlar, başka türlü yapamayacakları da gün gibi ortada. Kongrenin vereceği tavsiyeler de bunu değiştirecek değildir. Ne var ki, aydın beyefendiler bunu bir türlü görmek istemiyorlar ve hâlâ hükûmetlerin kendi iktidarlarını sınırlamanın bir yolunu bulabilecekleri umudunu taşıyorlar.

.İki.

Revue des revues’de bir aydın, “Savaş Önlenebilir mi?” başlıklı bir makale yazmış.

Avrupa’da savaş patlak verirse, ancak büyük barbar istilalarına benzer sonuçlar doğuracağı konusunda herkes hemfikir. Ulusların varlıkları bile tehlikeye girebilir, savaş şiddetli, kanlı ve korkunç olacaktır.

Çağdaş bilimin elinde korkunç, yok edici silahlar bulunduğu

düşüncesi de eklendiğinde bu öngörü savaş ilanını belirsiz bir süre geciktiriyor ve mevcut durumu koruyor ama Avrupa halklarının belini büken, Avrupa halklarını savaşın yaratacağı yıkımların içine düşmekle tehdit eden silahlanmaya yapılan korkunç harcamalar sürüyor.

Bu fikirlerin etkisi altında kalan çeşitli ülkelerden insanlar, başımızın üstünde “Demokles’in kılıcı” gibi asılı duran korkunç katliamı ya durdurmaya ya da en azından etkilerini azaltmaya yarayacak pratik çözümler bulmaya çalışmışlardır.

Bunlar yakında Roma’da toplanacak Evrensel Barış Kongresi’nin ve silahsızlanma üzerine yeni yayımlanmış bir broşürün gündeme getirdiği sorunlar.

Ne yazık ki, Avrupa devletlerinin birbirlerinden izole olmuş ve farklı çıkarlar doğrultusunda hareket eden mevcut örgütlenmesiyle, savaşın tamamen ortadan kaldırılması bir hayaldir ve bu konuda kendimizi kandırmak tehlikeli olabilir. Bununla birlikte, uluslar arasında cereyan eden bu söz düellolarına mantıklı kural ve düzenlemeler getirilmesinin en azından vahşeti sınırlandırıcı etkisi olabilir.

Ayrıca silahsızlanma tasarılarına güvenmek de oldukça hayalci bir yaklaşım olur, tüm okurlarımızın da paylaştığı kamuoyunun ortak görüşleri nedeniyle gerçekleşmesi hemen hemen imkânsız olmuştur. [Bu büyük olasılıkla şu demektir, Fransa rövanşı almadan silahsızlanamaz.] Kamuoyu bu tasarıları kabul etmeye hazır değildir, dahası farklı halklar arasında kurulmuş olan uluslararası ittifaklar da bunları kabul edecek nitelikte değildir. Gerilimli koşullarda, kendi güvenliği açısından bir halkın başka bir halka silahsızlanmayı zorla kabul ettirmeye kalkması savaş ilanıya aynı anlama gelir.

Ama yine de ilgili uluslar arasında yapılacak görüşmelerde, karşılıklı ödünler verilerek, zorunlu uluslararası uzlaşmayla, askerî harcamaların önemli ölçüde kısılabileceğini itiraf etmek gerekir ki, Avrupa uluslarının belini büken bu harcamalar başka uluslarla savaştan çekinirken onları bir iç savaş yaşama tehlikesiyle karşı karşıya bırakacak bir toplumsal sorunun çözümünü engellemektedir.

Savaş ilanını izleyen hafta içinde kararlı bir biçimde savaşa girebilmek ve yirmi dört saat içinde de hedefi istila edebilmek için başvurulacak savaş örgütlenmesi akıl almaz harcamalar gerektirir, en azından günümüzde bu harcamalarda kısıtlamalara gidilebilir.

Devletlerin birbirlerine saldıramayacağı ve yirmi dört saat içinde yabancı toprakları işgal edemeyecekleri şekilde hareket etmemiz gerekir.

Bu pratik düşünce, Maxime Du Camp tarafından ifade edildi. Bu, yaptığı çalışmaların sonucuydu. Maxime Du Camp'ın önerileri şunlardır:

1) Bir diplomatik kongre her yıl belirli bir zamanda ve belirli bir süreliğine uluslararası durumu incelemek üzere toplanacaktır.

2) Savaşa neden olacak hadiseden ancak iki ay sonra savaş ilan edilebilecektir. Bu süre içinde, tarafsız güçler hakem rolü oynamaya çalışacaklardır (zorluk hangi hadisenin savaşa neden olduğunun belirlenmesinde yatmaktadır, çünkü savaş ilanının arkasında böylesi birçok hadise bulunmaktadır, hangisi için iki aylık mühlete uyulması istenecektir).

3) Savaşmaya niyetlenen uluslar ancak halk oylamasına başvurup onay aldıktan sonra savaş ilan edebileceklerdir.

4) Savaş harekâtı ancak resmî olarak savaş ilanından bir ay sonra başlatılabilecektir.

Peki savaş harekâtının başlamasını kim engelleyecek? İnsanları şunu ya da bunu yapmaya kim zorlayacak? Hükûmetleri saptanmış bu sürelerle uymaya kim zorlayacak? –Tüm öteki devletler. Ama öteki devletler de zorlanması ve frenlenmesi gereken güçler değil mi! Onları kim zorlayacak ve de nasıl? –Kamuoyu. İktidarı, saptanmış sürelerle uymaya zorlayabilecek bir kamuoyu varsa, bu aynı kamuoyu iktidarı hiç savaş açmamaya da zorlayabilir.

Pondération des forces (kuvvetler dengesi) sayesinde iktidarların kendilerini savaştan alıkoyabilecekleri ileri sürülebilir. -Bunu daha önce denemediler mi ve hâlâ da denemiyorlar mı? Kutsal İttifak tam olarak buydu, Barış Birliği de bu yolda bir girişimdi ve diğerleri de.

Herkes anlaşırsa, diyorlar. Herkes anlaşsaydı zaten savaş olmazdı ve uyuşmazlık mahkemelerine de ihtiyaç kalmazdı.

Uyuşmazlık mahkemesi! Hakemlik savaşın yerini alacak. Sorunlar uyuşmazlık mahkemesi sayesinde çözülecek. Alabama sorunu bir uyuşmazlık mahkemesiyle çözüldü; Caroline Adaları sorunu da Papa'nın hakemliğine verildi. İsviçre, Belçika, Danimarka, Hollanda gibi ülkelerin hepsi hakemliği savaşa tercih ettiklerini bildirdiler.

Öyle sanıyorum ki, Monako da bu yöndeki isteğini bildirdi. Burada küçük bir eksik var; ne Almanya, ne Rusya, ne Avusturya ne de Fransa şimdiye dek bu konuda aynı görüşte olduklarını bildirmedi. İhtiyaç duyduklarında insanların kendilerini aldatabilmeleri ne inanılmaz bir şey. Hükûmetler aralarındaki anlaşmazlıkları uyuşmazlık mahkemelerinde çözmeyi ve ordularını terhis etmeyi kabul edecekler. Rusya ve Polonya, İngiltere ve İrlanda, Avusturya ve Macaristan, Türkiye ve Slav devletleri, Fransa ve Almanya arasındaki anlaşmazlık barış yoluyla, uzlaşma ile ortadan kaldırılacak!

Bu sanki banker ve tüccarlara, hiçbir malı alış fiyatının üstünde satmamalarını, kâr gütmeden zenginliklerin dağıtımıyla uğraşmalarını ve âtil duruma düşen parayı tedavülден kaldırmalarını önermeye benzer.

Ancak ticaret ve banka işlemleri yalnızca alış fiyatından daha pahalıya satmaya dayandığından, bu öneri intihara davetiye çıkarmaya benzer. Hükûmetleri ilgilendiren konuda da durum böyledir. Hükûmetlerin ellerindeki gücü kullan-

mayıp anlaşmazlıkları adalet yoluyla çözümlemeye gitmeleri önerisi bir intihar önerisidir ve hiçbir hükûmet buna asla razı olmaz.

Aydınlar toplumsal gruplarda kümelenirler (bu türden yüzden fazla grup vardır), kongreler yaparlar (en son Paris'te ve Londra'da toplanan ve yakında Roma'da toplanacak olan gibi); buralarda söylevler verilir, yemekler yenir, bültenler yayımlanır, böylelikle her yolla, milyonlarca insanı zorla silah altında tutmak zorunda kalan halkların artık dayanamayacak hale geldiğini, bu silahlanmanın halkın gelişmesi, çıkarları ve arzuları ile çeliştiğini göstermeye çalışırlar; yani tomarlarca kâğıt karalayarak ve tonla can sıkıcı lâf sarf ederek, insanlar arası çıkar çatışmalarının bütünüyle çözülebileceğini, böylece de artık savaşın gereksiz olacağı bir ortak noktada anlaşılabilceğini sanırlar.

Çocukken, bir kuş yakalamak için, kuşun kuyruğuna bir tutam tuz koymanın yeterli olacağına beni inandırmışlardı. Elimde bir tutam tuzla bir kuşa yaklaştırmaya çalışıyordum, ama kısa zamanda anladım ki, kuşun kuyruğuna tuzu koya-biliyorsa, zaten onu yakalamış sayılırım; o zaman benimle dalga geçmiş olduklarını anladım.

Silahsızlanma ve uyuşmazlık mahkemeleri konusunda kitap ve makaleler okuyan kişiler, kendileriyle dalga geçildiğinin farkına varmalılar.

Eğer biri bir kuşun kuyruğuna tuz koyabiliyorsa muhtemelen kuş uçmadığı içindir ve bu durumda kuş zaten rahatça yakalanabilir. Kuşun kanatları olsaydı ve yakalanmak istemeseydi, kuyruğuna tuz konulmasına zaten izin vermezdi, çünkü kuşun özelliği uçabilmesidir. Aynı şekilde hükûmetlerin özünde itaat etmek değil, itaate zorlamak vardır. Bir hükûmet, hükmettiği sürece hükûmettir ve bu yüzden, hükûmetler daima buna yönelecek ve iktidardan isteyerek hiçbir zaman vazgeçmeyeceklerdir. Hükûmetlere iktidarı ordu

sağladığına göre, hükûmetler hiçbir zaman kendi var olma nedenleri olan ordudan, kısacası savaştan vazgeçmeyeceklerdir.

.Üç.

Yanlışlık, hukukçu aydınların hem kendilerini hem de başkalarını kandırarak kitaplarında, hükûmeti olduğu gibi, yani başka insanları sömüren bir insan topluluğu değil de bilimin söylediği gibi yurttaşların tümünü temsil eden bir topluluk olarak göstermesinden kaynaklanıyor. Bunu o kadar uzun zaman iddia ettiler ki, en sonunda kendileri de bu söylediklerine inandılar; ve onlara hükûmetlerin adil olmaları zorunluymuş gibi geldi. Ancak tarih gösteriyor ki Sezar'dan Napolyon'a, Napolyon'dan Bismark'a kadar hükûmet, özünde hep adaleti ihlâl eden güç olarak davranmıştır, başka türlü de olamaz. Şiddet uygulamak üzere kandırılmış ve yetiştirilmiş ve bu konuda kullanılmaya hazır insanları—askerleri—emrinde bulunduran ve onlar aracılığıyla başkalarına egemen olan kişi ya da kişiler için adaletin hiçbir bağlayıcılığı olamaz. İşte bu yüzden, hükûmetler bütün güçlerini ve bütün yetkilerini borçlu oldukları bu yetiştirilmiş kölelerin sayısında indirimle gitmeye yanaşmazlar.

İşte dünyamız üzerine kâbus gibi çöken bu çelişki hakkını da bir kısım aydının görüşü ve sorunu çözme yolları budur. Bu adamlara, "Bütün mesele günümüzde ortaya çıkan ahlâkî ve dinî bir sorun karşısında insanların bireysel tutumunun ne olduğuna bağlıdır," deyin. Ve onlara, "Zorunlu askerlik hizmeti yasaya uygun mu, değil mi?" diye sorun. Bu aydın kişiler omuzlarını silkerek sorunuza cevap verme zahmetine bile girmeyeceklerdir. Onlar için bu sorun, sadece söylevler vermek, bu konuda kitaplar yayımlamak, başkanlar, başkan yardımcılar, sekreterler seçmek, şu ya da bu kentte toplanmak ve konuşmak için bir fırsattır, o kadar. Yazılmış ya da

söylenmiş tüm bu boş sözlerden, onlara göre şu sonuç çıkmakta: Hükûmetler kendi güçlerinin temelini oluşturan askerleri silah altına almaktan vazgeçecekler ve onların tavsiyelerine uyarak ordularını terhis edecek ve yalnızca komşularına karşı değil, kendi yurttaşlarına karşı da savunmasız kalacaklar. Bu tıpkı eşkıyaların, silahları elinden alınmış insanları soyamak için ellerini kollarını bağladıktan sonra, ipin sıkılığından acı çeken kurbanlarının yakınmalarından etkilenerek ipleri kesmek için acele etmelerini beklemeye benziyor.

Bununla birlikte, barış kongresine katılanlar arasında, buna inanan insanlar da vardır. Bu insanlar barış konusunda konuşmalar yapar, kitaplar yazarlar: Hükûmetler de, fazla söze gerek yok, duygularını paylaşarak onları cesaretlendirir gibi görünürler. Aynı şekilde, yeşilay benzeri dernekleri destekler gibi görünürler, oysa çoğu gelirini halkın sarhoşluğundan sağlamaktadır; ya da eğitim ve öğretimi destekler gibi görünürler, ama iktidarları özellikle halkın cahil kalmasına dayanır; özgürlüğü ve anayasayı güvence altına alır gibi görünürler, ama iktidarları özgürlüklerin yokluğu sayesinde ayakta kalabilir; emekçilerin durumlarının iyileştirilmesi için kaygılanıyor gibi görünürler, ama kendi varlıkları işçilere uyguladıkları baskıya dayanır; Hristiyanlığı destekler gibi görünseler de, aslında Hristiyanlık her tür hükûmeti ortadan kaldırır.

Bunu yapabilmek için uzun zaman önce alkolden kaçınmayı teşvik eden, ama sarhoşluğu azaltmayan; eğitim ve öğretimi destekleyen, ama cehaleti ortadan kaldırmak bir yana, arttıran; özgürlük ve anayasaya uygunluğu hedefleyen, ama zorbalığa engel olmayan; emekçi sınıfları gözetken, ama onları kölelikten kurtarmayan; ve yine hükûmetleri ortadan kaldıran değil destekleyen Hristiyanlığı kayıran uygulamaları büyük bir dikkatle hazırladılar.

Şimdi ortaya teşvik edilecek yeni bir konu çıktı: Barış!

Başkanlar, günümüzde bakanlarına danışmakla birlikte büyük katliama bu yıl mı, yoksa gelecek yıl mı başlanacağına bir tek kendi iradeleriyle karar verirler. Akıllarına estiğinde milyonlarca insanı ölüme gönderme konusunda hiçbir söylevin kendilerini engelleyemeyeceğini bilirler. Hatta bu barışçıl tartışmaları büyük bir zevkle dinler, destek verir ve onlara katılırlar.

Bu tartışmalar hükûmetlere zarar vermek bir yana, tam tersine yarar sağlar. Çünkü halkları temel sorundan uzaklaştırarak kandırmaya yarar. Temel ve acil sorun ise şudur: İnsan zorunlu askerlik hizmetini yapmalı mı, yapmamalı mı?

Hükûmetlerin meseleye yaklaşımı tam olarak “Antlaşmalar, kongreler, kitaplar ve broşürler sayesinde barış kısa zamanda sağlanacaktır. Beklerken de, üniformanızı sırtınıza geçirin ve bizler için şiddet uygulamaya ve şiddete maruz kalmaya hazır olun,” sözleriyle ifade edilebilir. Kongreleri düzenleyen ve barış makalelerini kaleme alan aydınlar ise hükûmetlerle tam bir fikir birliği içinde.

Birinci sınıfa giren aydınlar işte böyle düşünüyor ve böyle hareket ediyorlar. Hükûmetlere çok faydalı oldukları için, zeki hükûmetler tarafından en çok cesaretlendirileni de bu gruptur.

İkinci gruba dahil aydınların duruma bakış açısı daha da trajiktir. Barış sevgisi ile savaş zorunluluğunun korkunç bir çelişki oluşturduğunu gören insanların görüşüdür bu, ne var ki insanın yazgısı böyledir. Yetenekli, doğal olarak duyarlı olan insanların çoğu savaşın vahşetini, saçmalığını, korkunçluğunu görüp anladıkları halde büyük bir yanılgı içinde insanlığın içine düştüğü bu umutsuz durumdan kurtulmak için ne bir çıkış yolu arar, ne de bir çıkış yolu görürler, sadece yarayı kanatırlar.

İşte size ünlü Fransız yazar Guy de Maupassant’dan savaş üzerine ilginç bir örnek.

Her savaş ilanından sonra hükûmet neden yargılanmasın? *Halklar bunu anlamış olsalardı, katil iktidarlardan kendileri hesap sorarlardı, sebepsiz ölüme gitmeyi reddetselerdi, silahlarını kendilerini katliam yapmaya gönderenlere karşı kullansalardı, işte o gün savaş ölmüş olurdu. Ama o gün hiç gelmeyecek.**

Yazar savaşın tüm korkunçluğunu görüyor, hükûmetlerin halkları kandırarak yok yere birbirlerini boğazlamaya ittiğini, savaşın hükûmetler tarafından çıkarıldığını da görüyor; orduları oluşturan yurttaşların silahlarını hükûmetlere çevirebileceğini ve onlardan hesap sorabileceğini de görüyor; ama bunun hiçbir zaman gerçekleşemeyeceğini, bundan dolayı da hiçbir çıkış yolunun bulunmadığını söylüyor.

Başka bir yerde de, "Savaş olgusunun korkunç, ama kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum; zorunlu askerlik hizmeti de ölüm kadar kaçınılmaz; hükûmetler zorunlu askerlik hizmetini hiç kaldırmayacakları için savaş da hep var olacaktır," diyor.

Ozanlığın özünü oluşturan konunun derinliğine girebilme yetisine sahip bu yetenekli, dürüst yazar işte böyle yazıyor. İnsanların bilinçleri ile davranışları arasındaki bu zalimane çelişkiyi bütünüyle gözlerimizin önüne seriyor, ama bunu çözmeye çalışmıyor ve bu çelişkinin var olması gerektiğini ve içerisinde hayatın trajik şiirselliğini taşıdığını kabullenir görünüyor.

Ondan daha az yetenekli olmayan bir başka yazar, Edouard Rod, günümüzdeki durumun çılgınlığını ve vahşeti daha canlı bir şekilde betimliyor, ama o da bunu sadece savaşın trajik yönünü saptamak adına ve hiçbir çıkış yolu göstermeden yapıyor. "Herhangi bir şeye girişmenin ve o işi yapmanın ne faydası var?" diye soruyor yazar.

Le Sens de la Vie (Hayatın Anlamı) adlı eserinde belirttiği

* Sur L'Eau (Su Üzerine), s. 71-80.

gibi, güç, kendi kendilerini mahveden tek tek bireylerden oluşan kitlenin elindedir ve kötülüğün kaynağı da devlettedir. Bilinç ile hayat arasındaki çelişki, ve bir çözüm üretmenin zorunlu olduğu had safhasına ulaşmış görünüyor. Burada bir çözümün ortaya atılması gerekiyor.

Ne var ki, yazar bizimle aynı fikri paylaşmıyor. İnsan yaşamının trajedisini tahlil ediyor, durumun korkunçluğunu gösterdikten sonra, sonuçta insan yaşamının bu dehşet içinde geçmesi gerektiğini vurguluyor.

İkinci gruba dahil yazarların görüşleri işte böyle, savaşı alın yazısı olarak görüyorlar.

Üçüncü sınıfa dahil olanlar ise vicdanlarını yitirmiş insanlardır, bunun sonucunda da her türlü insanî duyguları ve sağduyuları körelmiştir.

Yukarıda görüşleri Maupassant tarafından da belirtilen Moltke bu kategoriye girer. Bu zalimane hurafelerle yetiştirilen askerlerin çoğu, safça, savaşın yalnız kaçınılmaz değil, aynı zamanda gerekli ve yararlı bir girişim olduğuna inanmıştır ve bu inançla yaşar. Sözde kültürlü bazı sivil aydınlar da aynı görüşte.

Savaş üstüne yazılmış mektupların bir araya getirildiği *Revue des Revues* dergisinin editörüne ünlü akademisyen Camille Doucet şunları yazıyor:

Sevgili Mösyö,

En barışçıl akademisyenlerden birine savaş taraftarı olup olmadığını sorarsanız, bunun cevabı önceden bellidir.

Ne yazık ki mösyö, siz kendiniz alicenap yurttaşlarımızın günümüzde esinlendiği barışçıl düşünceyi bir hayal olarak niteliyorsunuz.

Hayatım boyunca, dürüst birçok insanın, dünyanın kötü olarak kabul ettiği ve üzüldüğü bu uluslararası korkunç cinayet alışkanlığını protesto ettiklerini duydum; peki ama bunun çözümü nedir?

Çoğu zaman düelloyu yasaklamaya kalktılar, bu kolay gibi görünüyordu, ama başaramadılar! Bu soylu amaç uğruna yapılanlar hiçbir işe yaramadı ve hiçbir zaman da yaramayacak.

İki yarıkürenin tüm kongrelerinde savaşa karşı ve düelloya karşı istedikleri kadar oy kullansınlar, tüm hakemlik kurumlarına, tüm anayasalara ve tüm yasalara rağmen her ikisi de ebediyen var olacaktır: *İnsanların şerefi* düelloyu gerekli kılmıştır, *halkların çıkarları* da daima savaşları gerekli kılacaktır.

Evrensel Barış Kongresi'nin saygın ve zor girişiminde başarıya ulaşmasını tüm kalbimle dilerim.

Camille Doucet

Bu mektup, insanların şerefleri uğruna dövüşmeleri gerektiğini ve halkların çıkarlarının da birbirlerini yok etmeyi ve birbirlerini gebertmeyi zorunlu kıldığını vurguluyor. Savaş ortadan kaldırma girişimlerini ise alaylı bir tebessümle karşılamaktan öteye gitmiyor.

Başka bir akademisyen olan Jules Claretie'nin aynı yöndeki görüşü de şöyle:

Sevgili Mösyö,

Sağduyulu bir insanın savaş ve barış sorunu karşısında ancak tek bir görüşü olabilir.

İnsanlık yaşamak için; barışçıl bir çalışmayla kendi durumunu iyileştirme ve geliştirme yönünde özgürce yaşamak için yaratılmıştır. Evrensel Barış Kongresi'nin vaazettiği genel uyum bir düş olsa da, hiç kuşkusuz en güzel düşlerden biridir. İnsan daima Vadedilmiş Topraklar'ın peşinde olmuştur ve bu topraklar üzerindeki ekinler, güdümlü mermilerle parçalanma, toprakların tekerlekleri altında ezilme korkusu olmadan biçilecektir. Yalnız... Ah! İnsanlığa hâkim olanlar filozof ve hayırseverler olmadığından, sıcak yuvalara ve sınırlara askerler göz kulak olmalı. Belki de hepimizin çok arzuladığı bu barışın en sağlam teminatı, onların silahlarıdır.

Bariş ancak kararlı ve güçlü olanların hak ettiği bir armağandır.

İnanın buna mösyö, en içten duygularımla.

Jules Claretie

Bu mektuptan çıkan anlam da şu: İnsanın kimsenin yapmaya niyetlenmediği ve kendini yapmak zorunda hissetmediği şeyler hakkında konuşmasının hiçbir sakıncası yok. Ama iş uygulamaya gelince savaşmamız gerekir.

Şimdi de Avrupa'nın en ünlü romancısı Emile Zola'nın bu konudaki görüşünü aktaralım:

Ben savaşı insan doğası ve tüm evrenle olan sıkı bağları nedeniyle mukadder bir zorunluluk olarak görüyorum. Savaşı mümkün olduğunca ertelemek isterdim. Ama yine de, öyle bir an gelir ki, savaşmak zorunda kalırız. Şu anda meseleye evrensel açıdan bakıyorum ve hiçbir surette insanlık tarihinde önemsiz bir ayrıntı olan Almanya'yla uzlaşmazlığımızı kastetmiyorum. Savaşın gerekli ve yararlı olduğunu söyledim, çünkü savaş insanlığın var olma koşulu olarak ortaya çıkıyor. Savaş her yerde var, onunla yalnız farklı ırklar ve farklı halklar arasında değil, aynı zamanda aile hayatında ve özel hayatta da karşılaşırız. Savaş gelişmenin temel öğelerinden biridir; insanlık tarafından şimdiye dek ileriye doğru atılan her adım kanla gerçekleşti.

Silahsızlanmadan söz edildi ve hâlâ da ediliyor. Bununla birlikte silahsızlanmanın gerçekleşmesi imkânsız bir şeydir, mümkün olsaydı bile, bu reddedilmelidir. Sadece silahlı bir ordu güçlü ve büyüktür. Şuna inanıyorum ki, genel bir silahsızlanmaya gidilirse bu ahlâkî bir çöküntüyle sonuçlanacaktır, bu da genel bir güçsüzlüğe ve insanlığın ilerlemesinin durmasına neden olacaktır. Savaşçı bir ulus canlı ve sağlıklıdır. Savaş sanatı beraberinde öteki sanatların gelişmesini de sağlar. Tarih bunun tanığıdır. Atina'da, Roma'da ticaret, sanayi ve edebiyat hiçbir zaman, bu kentlerin o zamanki dünyaya silah zoruyla egemen olduğu dönemlerde ulaştığı kadar yüksek bir düzeye ulaşmamış-

tı. Daha yakın zamandan bir örnek verecek olursak XIV. Louis dönemini anımsayalım. XIV. Louis'nin girdiği savaşlar sanata ve bilime sekte vuracağı yerde onların daha da canlanmasını ve gelişmesini sağladı.

Savaş, yararlı bir faaliyet!

Bu konudaki en dikkat çekici görüş, bu eğilimdeki yazarların en yeteneklisi olan akademisyen Mösyö de Vogüé'nin görüşüdür. 1889 Fuarı'nın Askerî Bölüm'ü üzerine yazmış olduğu makalede şöyle diyor:

Egzotik ve kolonyal yapılar arasında da vakur bir bina pitoresk pazara hâkim durumda. Yeryüzünü temsil eden bütün bu parçalar Savaş Sarayının etrafında toplanmaya gelmişler, konuklarımız ana binanın önünde sırayla nöbet tutuyor, ana bina olmasaydı onlar da burada olamazlardı. Bu bir araya geliştiren, "ceci tuera cela"dan* sızlanmayı ve ulusların emek ve bilim yoluyla birleşmesinin savaş içgüdüsünü yeneceğini söylemeyi elden bırakmayan hümanist retorik için iyi bir antitez konusu. Bırakalım onları, Altın Çağ'ın hayaliyle yaşasınlar; hayalleri gerçekleşirse en kısa sürede bu Altın Çağ çamur çağına dönüşecektir. Tüm tarih bize, halkların kaynaşmasını sağlamlaştırmak ve hızlandırmak için kanın gerektiğini; savaşın bunun için yaratıldığını söylüyor. Günümüzde doğa bilimleri, Joseph de Maistre'e dehasının sezgisiyle ve köklü doğruların derinlemesine incelenmesiyle açınlanan gizemli yasayı onaylıyor; Joseph, dünyanın kalıtsal olarak zayıflamasını kurbanla telâfi ettiğini görüyordu; bilimler ise, bize dünyanın kendini şiddete ve güç mücadelesine dayalı bir ayıklanmayla yetkinleştirdiğini gösteriyor: Aynı hükme varmış iki tarafın farklı terimlerle ifade ettiği bir gözlemdir bu. Kesinlikle hoş olmayan bir gözlem; ancak dünya yasaları bizim keyfimize göre değil, bizim yetkinleşmemiz için

* "Herkesin birbirini boğazlayacağı" anlamındaki ifade, Victor Hugo'dan (*Notre-Dame de Paris*) alıntıdır.

yapılmıştır. Şu kaçınılmaz, şu zorunlu Savaş Sarayına girelim; en inatçı içgüdülerimizin, kendi diriliklerinden bir şey yitirmeden nasıl dönüşüme uğradıklarını ve çeşitli tarihsel anlardaki zorunluluklar karşısında nasıl eğildiğini gözlemleme fırsatını bulmuş olacağız.

İki büyük düşünürün, Joseph de Maistre ve Darwin'in ifadeleriyle De Vogüé için savaşın gerekliliği ispatlanmış oldu, bu iki ifade ona o kadar hoş gelmiş ki, bunları *Revue des revues*'de yeniden anımsatıyor:

Sevgili Mösyö,

Bana Evrensel Barış Kongresi'nin başarılı olup olamayacağı konusundaki fikrimi soruyorsunuz. Güç mücadelesi bütün diğer yasaları düzenleyen bir doğa yasasıdır, diyen Darwin ile aynı düşüncedeyim. Bu ilâhî bir yasadır, diyen Joseph de Maistre'yle de aynı düşüncedeyim. Aynı şeyi ifade etmenin iki ayrı biçimi. Olacak şey değil ya, diyelim ki, örneğin insanlığın bir bölümü, uygar Batı dünyası bu yasanın gücünü askıya almayı başardı, daha güçlü içgüdülere sahip ırklar bu yasayı bize karşı kullanmayı üstlerine alırlar; ve başarılılar da, çünkü barış güvencesi, –barış demiyorum, *barış güvencesi* diyorum– daha yarım yüzyıl geçmeden en korkunç savaşlardan daha yıkıcı bir çöküş ve bozulmaya neden olacaktır. Savaş –yani doğa yasası olan insanlık suçu– konusunda tüm canice yasalarda yapmamız gerekeni yapmalıyız; yani bu yasaları yumuşatmalı, mümkün olduğunca az uygulamaya koymalı, bu yasaların yararsızlığını elimizden geldiğince anlatmalıyız. Ancak tüm tarih gösteriyor ki, aralarında ekmek, para ve bir kadın olduğu sürece yeryüzünde son iki adam da kalmış olsa, bunlar ortadan kalkamaz.

Kongrenin beni tekzip etmesinden mutluluk duyardım. Ancak bu kongrenin tarihi, doğayı ve Tanrı'yı tekzip edebileceğinden kuşkuluyum.

Saygılarımla Mösyö
Melchior de Vogüé

Bu mektupla Şu vurgulanmak isteniyor: Tarih, insan doĒası ve Tanrı, bize, yeryüzünde iki adam ve aralarında ek-mek, para ve kadın olduĒu sürece savaş olacaktır. Bu demek-tir ki, bu görüşe göre, hiçbir ilerleme insanın kavga etmeden ekmeĒi, parayı (bu bağlamda paranın yerini alan eŐyayı) ve kadını paylaşmayacaĒını kabul eden vahşi yaşam anlayıŐını deĒiŐtiremeyecektir.

Barış kongrelerinde bir araya gelen insanlar bir tuhaf; bu adamlar imkânsız olduĒunu bildikleri halde bir kuşun, kuy-ruĒuna bir tutam tuz konularak yakalanabileceĒine dair ko-nuŐmalar yapıyorlar. Maupassant, E. Rod ve ötekiler de tuhaf insanlar; savaşın tüm korkunçluĒunu açıkça görüyorlar, fa-kat çelişki Şu ki, insanlar kendilerine yararlı olan ve yapma-ları gereken Şeyleri yapmadıklarından, yaşamın trajik yazĒı-sına sitem ediyorlar. İnsanlar boş konular üzerinde akıl yü-rütmeyi bırakıp kendilerini üzen ve iĒrendiren Şeyleri yap-mamaya karar verdiklerinde bu yazĒının ortadan kalkacaĒı-nı göremiyorlar. Bu insanlar gerçekten ŐaŐkın, ama Mösyö de Vogüé ve diĒerleri, evrim yasasını kabul edenler, savaşı yal-nız kaçınılmaz deĒil, aynı zamanda yararlı ve arzulanabilir bir Şey olarak görüyorlar, bu insanlar ahlâkî yanılıĒlarıyla hem korkunç hem de dehşet vericiler. Ötekiler hiç olmazsa kötüden nefret ettiklerini ve iyi-yi arzuladıklarını söylüyor-lar, oysa bunlar açıkça ne iyi ne de kötü vardır diyorlar ve Şöyle devam ediyorlar: Gündemdeki savaş yerine barışın saĒ-lanabileceĒini söylemek boş ve parlak sözler eden kişilerin zararlı duygusallıĒından başka bir Şey deĒildir. Yaşamak ve kötülük etmek gibi zorunlu bir sonucu olan bir evrim yasası mevcut: Ne yapmalıyım? EĒitim görmüş bir insanım, evrim yasasını biliyorum, Şu halde kötülük yapmalıyım: "*Entrons au palais de la guerre.*"* Bir evrim yasası mevcut, Şu halde,

* Savaş sarayına girelim.

ne iyi ne de kötü vardır, insan sadece kendi kişisel çıkarı için yaşamalı, gerisini de evrim yasasına bırakmalı. Bu son ifade, çağımızın ince kültürünü almış aydın kesimin kararmış bilincinin bir göstergesidir.

Aydın kesimin, hayatını üzerine kurduğu fikirleri ne pahasına olursa olsun koruma isteği öyle bir sınıra dayanmıştır ki, en ince yöntemlerle yalan söylemekte, kendilerinin yanı sıra başkalarını da kandırmaktadırlar; bütün bunlar bilinci karartmak ve boğmak için yapılmaktadır.

Bilinçlerinin göstereceği yolda yaşam tarzlarını değiştireceklerine, onun sesini susturmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Ne var ki ışık karanlıkta parlar; gerçek de işte böyle çağımızın karanlıklarında parlıyor.

• • •

ET YIYICILER

(İlk Basamak)

.Bir.

İnsan bir işi gösteriş olsun diye değil, isteyerek yaparsa, o işi, hakkını vererek yapmış olur. Önceden yapılması gereken işi sonraya bırakıyor ya da hiç yapmıyorsa veya o işin gerçekleşme koşullarını yerine getirmiyorsa, kişi gerçekten o işle ilgilenmiyor, yalnızca ilgileniyormuş gibi davranıyor demektir. Bu, gerek maddi gerekse manevi konularda geçerli olan değişmez bir kuraldır. Nasıl ki fırıncı hamuru yoğurmadan, fırını temizleyip yakmadan ekmek pişiremezse, aynı şekilde ahlâklı bir yaşam için gerekli nitelikler adım adım kazanılmadan ahlâklı bir yaşam sürdürülemez.

Ahlâklı bir yaşamda ilkelerin rolü çok önemli ve belirleyicidir; aynen maddi konularda, örneğin ekmek pişirmekte olduğu gibi, bir insanın yaptığı işin sonucuna bakarak işini ciddiye alıp almadığını anlayabilirsiniz.

İnsanlar, hamur yoğurmadan, fırını yakmadan, aynen tiyatrodaki yapıldığı üzere ekmek pişiriyormuş gibi yapıyorlarsa, sonuçta ortaya ekmek çıkmayacağından herkes onların rol yaptığını anlar, bu gerçek herkes için apaçık ortadadır.

Ne var ki, insanın ahlâklı bir yaşam sürdürüp sürdürme-

Kitabın bu bölümünde, Tolstoy'un 1891'de yazmış olduğu *İlk Basamak* adlı eseri temel alınıp, bu eserin bir başka versiyonu olan ve 1892 yılında *Revue scientifique*'te yayımlanan *Et Yiyiciler* başlıklı yazıyla karşılaştırıldı. *Et Yiyiciler*'de olup da *İlk Basamak*'ta bulunmayan paragraflar, bu bölüme eklendi. (Ç.n.)

diği kontrol edilemez. Kişi ahlâklı bir yaşam sürdürüyormuş gibi yapıyorsa, onun samimi bir çaba içinde olup olmadığını saptayabilecek ölçütlere sahip değiliz, Ahlâklı bir yaşamın sonuçları, başkaları için, her zaman gözle görülür elle tutulur bir somutlukta değildir. Hatta çoğu zaman onların aleyhineymiş gibi görünür.

Kişinin günümüzde saygı ve kabul gören hoş ve yararlı etkinliklerde bulunması, o kişinin ahlâklı bir yaşam sürdürdüğünün göstergesi olamaz.

İnsan, yaşamındaki her eylemine bir üslup ruhu katmalıdır, bu ruh olmadan, peşine düştüğü amaca ulaşamaz. Bu dediğim, maddi, manevi her konuda geçerlidir. Nasıl ki fırıncı hamuru yoğurmadan, fırında pişirmeden ekmek yapamazsa; aynı şekilde ahlâki bir yaşama yönelen insan, ahlâklı olmayı ancak çeşitli nitelikleri kazandığı oranda başarabilir, bu niteliklerin hepsini kendisinde toplamış bir insana, “Ahlâki açıdan kusursuz bir insan” denilebilir. Ancak, bunun yanı sıra insan bu niteliklere sahip olmak için mantıklı, düzgün bir yol da izlemeli; işe temel erdemlerden başlamalı ve hedeflediği amaca götüren basamakları adım adım çıkmalıdır.

Bütün ahlâki öğretilerde bir merdiven bulunur, bir Çin özdeyişine göre bu merdiven yeryüzünden göğe yükselir, göğe ulaşmak için, merdivenin en alt basamağından tırmanmaya başlamak gerekir. Bu kural Budistlerde ve Bruminlerde olduğu kadar Konfüçyüsçülerde da zorunludur, bu kurala Yunan bilgelerin doktrinlerinde de rastlıyoruz.

Ahlâk üzerine eser veren herkes, deistler kadar materyalistler de erdemlerin içe sindirilmesi konusunda tanımlanmış ve yöntemli bir yolun gerekliliğini kabul ediyorlar, bu olmadan ahlâklı yaşam mümkün olamaz. Bu gereklilik eşyanın tabiatından gelmektedir; dolayısıyla herkes tarafından kabul edilmelidir.

Tuhaf ama, Hristiyanlık Kilise ile özdeş görüldüğünden

beri bu gereklilik bilinci gitgide kaybolmaktadır, bu bilinç yalnızca çilecilerde ve keşişlerde kalmıştır.

Genellikle laik Hıristiyanlar arasında, bir insanın, yüksek erdemlere, bizi onlara götüren erdemler kazanılmadan sahip olunabileceği inancı mevcuttur; hatta bazıları daha da ileri giderek bir kişide açıkça saptanmış kusurlar olmasının, o kişinin aynı zamanda yüksek erdemlere sahip olmasına engel oluşturmayaacağını ileri sürerler.

Bundan çıkan sonuç şudur; günümüzde, laiklerde ahlâklı yaşam kavramı tamamen yok olmadıysa bile oldukça anlaşılabilir hale gelmiştir.

.İki.

Bu, bana göre şu şekilde olmuştur.

Hıristiyanlık putperestliğin yerine geçerek, ilkeler açısından daha çetin bir ahlâk koymuştur; fakat bu ahlâka, putperestlikte olduğu gibi, ancak erdemler merdiveninin tüm basamakları çıkıldıktan sonra erişilebilir.

Platon'a göre, kazanılması gereken en önemli nitelik, insanın kendini bir şeyden yoksun bırakmasıydı. Daha sonra, cesaret, bilgelik ve hakkaniyet geliyordu. Platon'un öğretisine göre, hakkaniyet bir insanın sahip olabileceği en yüce erdemdi. İsa'nın öğretisi ise, başka bir ileri adımı getiriyordu; Hıristiyanlık erdemleri fedakârlıkla başlıyor, Tanrı'nın iradesine sadık kalarak sevgiye varıyordu.

Samimi bir şekilde Hıristiyanlığı kabul eden ve Hıristiyan ahlâkına uygun bir yaşam sürmeye çalışan insanlar, işe, putperest öğretinin de ilk ilkesi olan kendilerini fazlalıklardan arındırmakla işe başladılar. Bu durumda Hıristiyanlığın, kendisinden önce putperestliğin bulunduğu bir ilkeyi kendine mal ettiğini düşünmeyelim. Hıristiyanlığın yüce öğretisini putperestlik seviyesine indirdiğimi sanarak beni suçlamayın. Bu haksızlık olur; ben Hıristiyan öğretisini en yüce öğreti olarak

kabul ediyorum ve onu hiçbir şekilde putperestlikle kıyaslamıyorum.

Hristiyan öğretisi putperest öğretiden daha üstün olduğu için haklı olarak onun yerini almıştır; her ikisinin de insanı gerçeğe ve iyiliğe doğru götürdüğünü kabul etmek gerekir, ayrıca, bu iki öğreti özünde aynıdır, götürdükleri yol da biriktir. Bunun içindir ki, bu yolda atılacak ilk adımlar, ister Hristiyanlar ister putperestler için olsun, doğal olarak aynı olacaktır. Şu halde bu iki öğreti arasındaki fark nedir? Sınırları çizilmiş putperest öğretinin tersine Hristiyan öğretisi yetkinliğe doğru sürekli bir eğilim içindedir.

Örneğin, Platon, yetkinlik örneği olarak hakkaniyeti görmektedir; İsa ise sınırsız yetkinlik olan sevgiyi seçmiştir: "Gökteki Babanız gibi mükemmel olun."

Putperest görüşe göre, en yüce erdeme erişmek mümkün, aşılın her basamağın kendine göre önemi vardır. Basamak ne kadar yüksekteyse o kadar erdemle aşılabılır. Buradan, putperest anlayışa göre az ya da çok erdemli, az ya da çok kusurlu olunabilir sonucu çıkarılabilir. Hristiyan öğretilerine göre ise durum böyle değildir: İnsan ya erdemlidir ya da değildir. Az ya da çok zamanda erdemli olunabilir; ancak, erdemli olabilmek için tüm basamakların çıkılması gerekir.

Ne demek istediğimi açık bir şekilde anlatayım: Putperest anlayışa göre bilge insan erdemlidir; ama bilgeliğine cesaret de katan kişi, başkalarından daha erdemli sayılır, bu iki niteliğe hakkaniyet duygusu da eklenince yetkinliğe ulaşılmış olur. Hristiyan ise, tersine, ahlâk açısından bir başkasından üstün ya da aşağı olamaz; ama belli bir zamanda, bulunduğu basamak ne olursa olsun, mükemmellik yolunda ne kadar çaba sarf ederse o kadar Hristiyan'dır. Bunun için bir Ferisî'nin herhangi bir ilerleme göstermeyen erdemi, ruhu ülküsüne doğru tam bir atılım halinde bulunan ve haç üzerinde pişmanlık duyan haydudun erdemi kadar Hristiyanca değildir.

İki öğreti arasındaki fark böyledir. Putperestlik bir şeyden yoksun kalmayı bir erdem olarak görür, oysa Hıristiyanlık bunu, özveriye götüren ahlâklı yaşamın birinci koşulu olarak kabul eder.

Bununla birlikte insanlar İsa'nın öğretisini mükemmelliğe doğru sürekli bir eğilim olarak görmüyorlar; çoğunluk bu öğretiyi kurtarıcı bir öğreti olarak algılıyor: Katolik ve Ortodokslar bunu, Kilise tarafından iletilen Tanrısal nur ile günahattan kurtulmak olarak, Protestan ve Kalvinciler ise, kurtuluşa olan inançla kurtulmak olarak algılıyor. İşte bu yaklaşım insanların Hıristiyan ahlâkına karşı tutumlarındaki ciddiyeti ve dürüstlüğü kaybetmesine neden olmuştur. Bu kurumların temsilcileri istedikleri kadar, esenlik vaat eden bu yöntemlerin insanın ahlâklı bir yaşama yönelmesine engel olmadığını söylesinler, bunlar tam tersi yönde etki yapmaktadır; bazı durumlar kendiliklerinden bazı sonuçlar doğururlar, hiçbir şey de insanların onları kabul etmesine engel olamaz.

İşte onun içindir ki, bu kurtuluş inancıyla dolu insan, kendi öz çabasıyla kendi esenliğini güvence altına alacak gücü kendinde bulamaz; kendisine öğretilen dogmayı kabul etmek ve yapabileceği hataların bağışlanması için Tanrısal nurun gelmesini beklemek ona daha kolay gelecektir.

Hıristiyanlık yandaşlarının çoğunun başına, işte bu gelmiştir.

.Üç.

İnsanın ruhsal mükemmelliğe erişebilmesi için fazladan bir çaba göstermesine gerek yoktur, bunun başka yolları vardır diyerek ahlâklı yaşama duyulan eğilimi zayıflatan ve ahlâklı yaşamın gereklerinden adım adım uzaklaşan yeni bahaneler ortaya atılıyor.

İnsanların büyük çoğunluğu Hıristiyanlığın özünü boşal-

tıp onu yalnızca biçimsel olarak kabul etmiş durumdadır. San-ki bazı erdemler Hristiyanlıkta gerekmezmiş gibi Hristi-yanlığı putperestliğin erdemlerinden kurtarmak için kullan-mışlar. Bunun asıl nedeni doğalarının hayvani yanıyla mü-cadele etmek istememeleridir.

Hristiyanlığı biçimsel olarak kabul etmiş bazı insanlar birtakım sanat, bilim gibi iyi işlerle uğraşarak ruhlarını tat-min yoluna giderler, böyle davranarak hayatlarına değer kat-tıklarını ve gerçekten erdemli bir yaşam sürdürdüklerini sanır-lar. Bu insanlar, tiyatrodaki olduğu gibi ahlâklı yaşam oyunu-nu oynarlar.

Putperestlikten kalma değerleri ve Hristiyanlığı gerçek anlamıyla kabul etmemiş bu insanlar fedakârlık yapmadan, adaleti gözetmeden ve kendilerini bir şeyden yoksun bırak-madan Tanrı ve insan sevgisini vazetmeye kalkışarak, ger-çek erdemler yerine sahtelerine itibar etmişlerdir.

İnsanlar, eskiden putperestler tarafından ifade edilen ve Hristiyanlar tarafından da reddedilmeyip pekiştirilen ahlâ-ki değerlerden uzaklaştırılıyor ve yerine yüksek ahlâki bir dünyaya girme kisvesi altında, doğalarının hayvani tarafla-rını ortaya çıkaran öğretiler vazediliyor. Bu hümanist görüş de gerek inananlar gerekse inanmayanlar tarafından seve seve kabul görüyor.

Ahlâki yozlaşmanın başlıca nedeni budur: Neden bazı ge-leneklere katlanmalı? Sonuç aynı olacaksa insan neden şu ya da bu şeyden kendini yoksun bıraksın? Öyle ya da böyle aynı ödül gelecekse, neden zevk veren alışkanlıklardan vazgeçmeli?

Geçenlerde, Papalık sosyalizm üzerine bir genelge yayın-ladı. Bu genelgede Kilise'nin önderi, mülkiyetin gayrimeşru olduğunu savunan sosyalist doktrini sözümona çürüttükten sonra, ısrarla şöyle diyor: "Hiç kimse kendisinin ya da ailesi-nin ihtiyacından kısarak ya da dünya yaşamının zorunlu kıldığı görgü kurallarını, ne olduğuna bakmaksızın bir yana

bırakarak hemcinsinin yardımına koşmak zorunda değildir. Gerçekte hiç kimse görgü kurallarına ters gelen biçimde yaşamamalıdır” (Bu söz Aziz Thomas’ tan alınmıştır: *Nullus enim inconveniener debet vivere.*) Genelgede daha sonra şöyle deniyor: “İhtiyaçları giderdikten ve görgü kurallarına uyduktan sonra artanı yoksullara vermek herkesin görevidir.”

Günümüzün en kalabalık nüfusunu oluşturan Hristiyan toplumunun önderi işte böyle diyor; kısmi çabalarla esenliğin elde edileceğini kabul eden Kilise Babaları da böyle vazedyorlardı.

Başkalarına, artık ihtiyaç duyulmayı vermeyi vazeden bu bencil öğretinin yanı sıra, aziz Paulus’un Korintlilere birinci mektubunun 23. bölümünde sözü edilen insan sevgisine dair o ünlü sözleri de vazedyorlar.

Her ne kadar İncil tümüyle özverili olma (dünya nimetlerine sırt çevirme) çağrısıyla dolu olsa da ve Hristiyanlığın en üst seviyesine ulaşmanın birinci koşulunun bu erdeme sahip olmak olduğunu öğretse de, “her kim haçını sırtlamazsa, her kim anne babasını reddetmezse, her kim yaşamını tehlikeye atmazsa...” dese de, bu adamlar başkalarını sevmek için alışkanlıklarından hiçbir şekilde özveride bulunma- na gerek yoktur, kendine uygun geleni vermek yeterlidir diyorlar.

Kilise Babaları böyle düşünüyor. Kilise öğretisini (ibadet gösterilerini) reddedenlerse laikler gibi düşünüyor, konuşuyor ve yazıyorlar. Bu adamlar kendilerini ve başkalarını tutkularından ödün vermeden insanlara ve insanlığa hizmet edilebileceğine ve ahlâki bir yaşantıya sahip olunabileceğine inandırıyorlar.

İnsanlar putperest örf ve âdetleri terk ettikten sonra gerçek Hristiyan öğretisini içlerine sindiremediler. Erdem yolunda ilerleyen yürüyüşü kabul etmeyip oldukları yerde kaldılar.

.Dört.

Daha Hıristiyanlığın ortaya çıkmadığı eski zamanlarda, başta Sokrates olmak üzere tüm büyük filozoflar, elde edilmesi gereken ilk erdemin, insanın kendisini bir şeyden yoksun bırakması olduğu konusunda hemfikirler; onlara göre bu erdeme sahip olmadan başkalarını elde etmek olanak dışıydı.

Gerçekten de kendine hâkim olamayan insanın kolaylıkla her türlü kötülüğün pençesine düşeceği ve ahlâklı bir yaşantı süremeyeceği gün gibi ortadadır. Eliaçıklıktan, sevgiden, çıkar gütmemekten, adaletten önce insan, gerektiğinde heveslerini frenlemek için yeterince güçlü ve kendine hâkim olmayı öğrenmelidir.

Oysa genel kanaate göre bütün bunlar boşunadır. Kanımca, insanda aşırı derecede gelişmiş şehvet duyguları (ki bunlar bugün çok yaygın durumda) insanı güçsüz kılmaktadır, insan ancak eğilim duyduğu lüks ve zevklerden arındığı zaman tam anlamıyla ahlâklı bir yaşantı sürebilir.

Hangi görüşten olursa olsun, ister faydacı ahlâkı, ister Hıristiyan ahlâkını, ister putperestliği benimsemiş olsun, eğer insan, emeği, çoğu zaman da başkalarının yoğun emeğini kendi yararına kullanıyorsa, kötü yapıyor demektir; iyi bir insan olarak yaşantısını sürdürmek istiyorsa bırakması gereken birinci alışkanlık bu olmalıdır.

Faydacı ahlâk görüşünü savunan bir insanın başkalarını kendisi için çalışmaya zorlaması, onların mutsuzluğuna yol açtığı için kötü bir davranıştır. Bu ahlâkı benimseyen insan, arzularını tatmin etmeyi alışkanlık haline getirerek tutkularının kölesi olur, oysa çalıştırdığı insanlar, hoşnutsuzluk ve kıskançlık içinde çalışırlar ve bu zorunluluktan kurtulmanın fırsatını kollayıp dururlar.

Buna göre, insan hep yer etmiş alışkanlıklarla karşı karşıyadır; öyle bir an gelir ki, artık bunlar kendisini tatmin edemez.

Adalet açısından da, insanın kendi hevesi için başkalarının emeğinden faydalanması kötü bir davranıştır; bu insanlar, bulundukları durumun koşulları gereğince, kendilerini çalıştıranı sağladıklarının yüzde birini bile kendilerine sağlayamazlar.

Hıristiyanlık sevgisi açısından, insanları gerçekten seven bir insanın kendi zevki için başkalarının emeğinden faydalanması bir yana, başkalarının rahatı için çalışacağını söylemeye gerek yok.

Çıkar gözetmeme, adalet ve sevgi gibi vecibeler bizim toplumumuzda hor görülmektedir. Tersine, ihtiyaçların artması, günümüzde egemen olan anlayışa göre arzulanan bir durumdur; sanki mükemmelliğin, uygarlığın ve düşünce gelişiminin bir gereğiymiş gibi.

Sözde eğitilmiş insanlar, bu konfor alışkanlıklarını, bu efemine eğilimleri kötü olarak nitelemek bir yana, erdemvari bir ahlâki üstünlüğün belirtisi olarak görüyorlar. Ne kadar çok ihtiyaç varsa, ihtiyaçlar ne kadar çok incelmisse o kadar iyi.

Bu çağın ve geçen çağın romanları ve betimlemeli şiirleri, bu savı yeterince destekliyor. Erdemliliğin ideal tipi olarak gösterilen erkek ve kadın kahramanlar nasıl betimlenmişler? Birçok durumda, Child-Harold'dan başlayarak Felier'nin, Trollop'un, Maupassant'ın en son kahramanlarına kadar soylu, yüksek bir mevkiyi temsil eden erkekler kendi lüksleriyle binlerce insanın emeğini sömüren parazitlerden başka bir şey değildirler, kendileri de hiçbir işe ve hiçbir şeye yaramazlar.

Kadın kahramanlara gelince, bunlar, şöyle ya da böyle erkeklere zevk veren kibar fahişelerdir, lüks uğruna başkalarının emeğini savururlar.

Roman yazarken, anımsıyorum da, açıklayamayacağım bir zorlukla karşı karşıya kalırdım; bu zorlukla epey mücadele ettim; günümüzde aynı şekilde gerçek ahlâki güzelliğin bilincinde olan romancılar da bununla mücadele ediyorlar; bu

zorluk sosyetede ideal ölçülerde iyi ve güzel olan, ama aynı zamanda gerçeğe de aykırı olmayan bir insan tipi çizmekti.

Sosyetedeki kadın ve erkek betimlemeleri, ancak kişi kendi ortamında yani lüks ve aylaklık ortamında gösterilirse gerçek gibi görünecekti.

Kuşkusuz ki bu kişilik, ahlâki açıdan pek sempatik değildir, yine de onu olduğu gibi göstermek gerekir. Romancıların yaptığı da budur, ben de bunu yapmaya çalıştım. Bu kadar zahmete ne gerek var? Bu romanların alışılmış okurları, ahlâki açıdan, aşağı yukarı romanda betimlenen kahramanın seviyesinde değil midirler? Onların da aynı eğilimleri, aynı alışkanlıkları yok mu? Kahramanları Child-Harold'lar, Onegin'ler, Camor'ların yaptığı gibi sempatik kılmak için o kadar zahmete değer mi? Okurların hepsi onları yiğit kişiler olarak kabul etmeye zaten dünden hazır.

.Beş.

Günümüz insanların, putperestlerin, insanın kendisini bir şeyden yoksun kılma erdemi ile Hıristiyanların fedakârlık erdemini iyi ve arzulanabilir nitelikler olarak görmediklerinin kesin kanıtı çocuklara verilen eğitim sisteminde bulunur. Çocukları güçlü ve yürekli kılmayı amaçlayacakları yerde onları kadınsılaştırıyor ve onlara aylaklık ruhunu aşıyorlar.

Uzun zamandır aşağıdaki öyküyü yazmayı düşünüyordum:

Bir kadın, hakarete uğradığı bir başka kadından intikam almak için, kadının biricik çocuğunu kaçıırır, sonra da bir büyücüye giderek düşmanından, onun çocuğu aracılığıyla en acımasız intikamı nasıl alabileceğini sorar. Büyücü, kadına çocuğu kendisinin belirleyeceği bir yere götürüp bırakmasını söyler ve ona korkunç bir intikam için söz verir. Kötü kadın kendisine verilen öğüdü dinler, ama çocuğa yapılanı gözlemeyi de elden bırakmaz; büyük bir şaşkınlıkla çocuğun, miras-

cısı bulunmayan zengin bir adam tarafından evlatlık edinildiğini görür. Büyücünün yanına çıkarak ona sitem eder; büyücü, kadına daha vaktin gelmediğini ve beklemesi gerektiğini söyler. Bu sırada çocuk bolluk ve lüks içinde büyümektedir; kötü kadın şaşkındır; ama büyücü hâlâ ona beklemesini söyler; gerçekten de öyle bir an gelir ve intikam öyle korkunç olur ki, kadın bile kurbanına acır hale gelir. Zenginliğin getirdiği konfor içinde gelişip büyüyen çocuk, kısa zamanda kendini mahveder; işte o zaman özellikle duyarlı olduğu ve karşısında güçsüz kaldığı bir dizi fiziksel acı ve yoksunluk başlar. Bir yandan soylu istekler kendisini düzenli bir yaşamı doğru iterken, öte yandan lüks ve aylaklıkla iğdiş edilmiş, zayıflamış ve bozulmuş bedenindeki güçsüzlüğü hisseder.

Bu, umutsuz bir mücadeledir, sürekli bir düşüştür, her gün daha derine doğru, sonra unutmak için içkiye başvurulur; en sonunda da bütün bunlara son vermek amacıyla gel-sin cinayet, delilik ya da intihar. Gerçekten de çağımızda bazı çocuklar sanki bizleri dehşete düşürmek için eğitiliyor. Kendi ailelerine ve özellikle de kendi annelerine borçlu oldukları kusurları ve avanaklığı çocuklarının kafalarına sokma zahmetine, ancak bu çocukların en acımasız düşmanları girebilirdi. Bu eğitimin sonuçlarını ve aileleri tarafından özenle mahvedilen çocukların ruhlarına verilen hasarı gördükçe dehşetimiz daha da artıyor. Onlara efemine alışkanlıklar veriliyor; kendi eğilimlerine hâkim olma öğretilmiyor. Böylece insan, çalışacağına, yapacağı işi seveceğine, yaptığı işin bilincine varacağına aylaklığa ve her verimli çalışmayı hor görerek savurganlığa alıştırmış olacaktır. Her erdemden önce elde edilmesi gereken birinci erdemin yani bilgeliğin temel bilgisini yitirmiş olacaktır. Bu haliyle de, sevgi ve adalet gibi yüksek erdemlerden söz edilen ve güya bu erdemlere değer verilen hayata atılacaktır. Genç adam ahlâ-

ki bakımdan zayıf mizaçlı ise, ahlâkıyla görünüşte ahlâki olanı ayırt edemiyorsa, topluluğun yasası haline gelen yalanla yetinebiliyorsa yine iyi. Durum böyleyse, her şey dilediği gibi gidiyor görünebilir, uyutulmuş ahlâki duygularıyla insan, ömrünün sonuna kadar mutlu bir şekilde yaşayabilir.

Ama bu her zaman böyle olmuyor, yaygın bir ahlâksızlık bilincinin solunduğu şu son zamanlarda insanın iç dünyasının etkilenmemesi mümkün değil. Gerçek ahlâk ilkelerinin gün ışığına çıktığı zamanlar da olmuyor değil, işte o zamanlar içte amansız bir mücadele, bir ıstırap başlar; bu ıstırap çok ender de olsa ahlâk anlayışı lehine sonuçlanır.

İnsan, büsbütün değiştirilmesi gereken yaşantısının temelinden kötü olduğunu hisseder ve değiştirmeye çalışır; aynı mücadeleyi vermiş ve yenilmiş olanlar dört bir yandan kendi yaşantısını değiştirmeye çalışanın üzerine atılır ve çabalarının boşuna olduğunu her yola başvurarak ona anlatmaya, nefsi tutma ile fedakârlığın iyi biri olmak için hiç de gerekli olmadığını kanıtlamaya çalışırlar; güzel ve kaliteli yemekleri, lüksü, aylaklığı hatta şehvet düşkünlüğünü seyerek de tamamen adil ve yararlı bir insan olunabileceğini söylerler. Bu mücadelenin, genelde acınacak bir sonu vardır. Kendi vicdanını dinleyeceği yerde genel görüşe tâbi olan, kendini haklı çıkarmak için kurnazlıklara başvuran ve sefih yaşantısına devam eden insan, ya İsa'nın bütün insanlık adına acı çekerek insanlığı kurtaracağına ve Kilise sırlarına inanır, ya bilim, sanat ve vatan kültü aracılığıyla kurtulacağına inanır, ya da mücadele eder, acı çeker, delirir veya intihar eder. Toplumumuzda, insanı kuşatan bunca ayartma ortasında, insanın binlerce yıl önce var olan ve hâlâ var olmaya devam eden bir ilk gerçeğin olduğunu anlaması zordur; ahlâki bir yaşantıya ulaşmak için, her şeyden önce insanın özellikle kötü davranışları bırakması; ve yüksek bir erdeme sahip olmak için de, putperestlerde tanımlandığı gibi, her şeyden

önce kendisini bazı şeylerden yoksun bırakması ve kendine hâkim olmayı öğrenmesi ya da Hristiyanlığın buyurduğu gibi fedakârlık erdemini kazanması gerekir.

.Altı.

Büyük ilerici Ogarev'in kırk yaşlarında sürgündeyken başka bir bilgine, Herzen'e yazmış olduğu mektupları okudum. Ogarev mektuplarında kendi samimi düşüncelerini, en yüce eğilimlerini ifade ediyor, mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla, arkadaşına biraz hava atıyor. Mükemmellikten, kutsal arkadaşlıktan, sevgiden, bilim kültüründen, insanlıktan vb. söz ediyor. Bunun yanında aynı tonla, ev arkadaşını çoğu zaman kızdığını yazıyor, kendi ifadesine göre bunun nedeninin "Eve çakırkeyif bir halde ya da düşmüş ama sevimli bir kadınla uzun saatler geçirdikten sonra" gelmesi olduğunu söylüyor.

Kuşkusuz bu adam çok sempatik, çok yetenekli, derin bilgili biridir, ama bu adam aynı zamanda evlidir de, karısı da doğurmak üzere iken (bir sonraki mektubunda karısının doğduğundan söz ediyor), zamanını bir hayat kadınıyla geçirdikten sonra eve sarhoş döndüğünü yazarken en ufak bir kusur işlediğini bile düşünmüyor. Bu adamın aklına nefesine hâkim olmak, en azından sarhoşluğa ya da şehvet düşkünlüğüne olan eğilimlerini dizginlemek için kendisiyle mücadeleyle girişmek gelmiyor.

Kendi kusurlarıyla mücadeleye girişmek bir yana, bu kusurları mükemmelliğe ulaşma çabasına hiçbir şekilde engel oluşturmayan sevimli şeyler olarak görüyor; ve bunları arkadaşından saklamak yerine kendisini en iyi şekilde göstermenin yolu olarak gözler önüne seriyor.

Elli yıl önce olaylar böyleydi. Bu adamları tanıdım, Ogarev ve Herzen'le aynı örf ve âdetler içinde yetişmiş olan bu sınıftan insanlarla şahsen tanıştım. Bütün bu insanlarda gö-

ze çarpan ortak özellik hiçbir işi sonuna kadar götürememeleridir. Bu adamların hepsinde hayat işleri konusunda çok belirgin bir dalgınlık göze çarpar; iyilik konusunda çok arzu olmalarına karşın sefihlik konusunda tam bir başıbozukluk içindedirler. Bir yandan da bunun ahlâki bir yaşantıya engel olmayacağı ve her şeye karşın iyi ve büyük işler gerçekleştirebilecekleri inancındadırlar.

Isıtılmamış fırına yoğrulmamış hamur koyup ekmek pişireceklerini sanırlar. Yaşlılık dönemlerinde ekmeğin pişmediğini fark edince, kısacası yaşantıları hiçbir yararlı sonuç vermeyince, bunu kaderin cilvesine yorarlar. Bu trajik durum Herzen'in, Ogarev'in ve diğerlerinin zamanında olduğu gibi günümüzde de aynı görüşü koruyan sözde eğitim görmüş çok sayıda insan için yineleniyor. İnsan ahlâka yönelir; ancak bunu başarabilmek için gereken koşullar günümüz toplumunda mevcut değil. Günümüz insanların çoğu elli yıl öncesinin Ogarev ve Herzen'i gibi, efemine bir yaşantının, bol ve yağlı gıdalarla beslenmenin, zevk ve lüksün ahlâki bir yaşantıya engel oluşturmayaacağına inanıyor. Bu konuda başarılı olmamaları ise gayet anlaşılır, çünkü kötümserlik onları esir almış ve şöyle diyorlar: "Burada insanın trajik durumu söz konusu."

Şaşırtıcı olan da, bu insanların, insanlar arasındaki zevk dağılımının eşit olmadığını bilmeleri ve bu eşitsizliği bir kötülük olarak görmeleridir. Bu nedenle buna da bir çare bulmak isterler ve durmadan bu zevklerin artırılmasına çalışırlar.

Bu davranışlarıyla bu insanlar meyve bahçesine ilk giren ve bütün meyveleri toplamaya çalışan, bunları kendi aralarında ve kendilerini izleyenlerle eşit bir şekilde paylaşmayı arzularken bir yandan da hepsini kendilerine almaya çalışan kişilere benzerler.

.Yedi.

Sözünü ettiğim bu yanlış öylesine tuhaftır ki, şundan eminim: Bir sonraki kuşak, çağımızın zengin sınıflarında yer alan obur, soysuz, aylak insanların ahlâklı bir yaşamı vardı denildiğinde “ahlâklı yaşam” sözüyle ne kastedildiğini anlamayacaktır.

Gerçekten de bunun için zengin sınıfların yaşamına alışıldık biçimde bakmaktan vazgeçmek yetecektir; bu yaşam biçimine –Hristiyan anlayış açısından demiyorum– putperest anlayış açısından, yani en basit adalet anlayışı açısından bakarsak, zenginlik içinde yüzen bu sınıfın sefahat süren insanları olarak, çocukların bile oyunlarında ihlâl etmekten kaçındıkları bu en basit yasaların böylesine ihlali karşısında ahlâklı bir yaşantıdan söz etmemiz mümkün değildir.

Yeryüzündeki herhangi bir insanın ahlâklı bir yaşam sürmeye başlaması ya da hiç olmazsa bu yola girmesi için her şeyden önce kötü yaşamından vazgeçmesi ve o kötü yaşamın koşullarını ortadan kaldırması gerekir.

Biz ise gündelik yaşama aykırı olan bir eylemin doğal da olamayacağını ileri sürerek kendi kötü davranışımızı haklı çıkarmaya çalışıyoruz. Bu bahane, insanlar kötü davranışlarını hiç terk etmesinler diye uydurulmuş görünüyor. Yaşamımız hep iyi, ahlâklı olsaydı, bu yaşama uygun her eylem ister istemez iyi, ahlâklı olurdu; yaşamımız kısmen iyiye ve eylemimiz yaşamın genel kurallarına uygun değilse, iyi ya da kötü sonuçlar doğurabilir. Yaşantımız yönetici sınıflarınki gibi kötüye yaşamımızın düzenli gidişini tehlikeye düşürmeden iyi bir davranışta bulunmamız imkânsızdır.

Putperest öğretiyi, daha çok da Hristiyan öğretiyi göre yaşamın ahlâka uygunluğu ancak matematiksel olarak insanın kendisine olan sevgisinin hemcinsine olan sevgisine orantısıyla tanımlanabilir. İnsan kendisini ne kadar az sever-

se, başkalarından kendisine özen gösterilmesini, kendisi için zahmete girilmesini o kadar az ister ve kendi hemcinsini de o kadar çok sever, başkalarının iyiliği için kaygılanır; başkaları için o kadar çok çalışır, böylelikle de insanın daha ahlâklı bir yaşantısı olur.

Lükse alışmış efemine bir adama “iyi bir adam” ve “ahlâklı bir yaşantısı” var diyoruz. En iyi niteliklere sahip bir insanın ahlâklı bir yaşantısı olmayabilir, en kaliteli çelikten yapılmış bir bıçağın bilenmediğinde kesemeyeceği gibi. İyi ve ahlâklı olmak, başkalarına, aldığından çok vermek demektir. Lükse alışmış bir insan bunu yapamaz; önce uzun alışkanlıklar sonunda elde ettiği ihtiyaçları yüzünden, sonra başkalarından aldığı her şeyi tüketerek kendini zayıflattığı ve hiçbir işe yaramaz olduğu için.

Kişi (kadın ya da erkek), iki döşek, kar gibi beyaz iki çarşaf, iki yastık kılıfı ve deve tüyünden yastıklarla bezenmiş somyalı bir yatakta yatar; yatağın yanında terlikleri olmasına karşın, ayakları soğuktan korumak için küçük bir halı, onun yanında da daha uzağa gitmemek için gerekli aksesuarlar vardır; zahmet çekmeden her türlü ihtiyacını gidebilir: Bu bir şey değil, dahası da var. Işık uyumasına engel olmasın diye pencereler perdelerle örtülüdür, doyasıya uyuyabilir. Kışın sıcak, yazın da serin olsun diye, gürültüden, sineklerden ya da başka haşarattan rahatsız olmasın diye her türlü önlem alınmıştır; uyur, kalktığında tuvalet ihtiyacına göre bazen tıraş olmak için bazen de banyo yapmak için sıcak ya da soğuk su hazırdır. Kahve ya da çay hazırlanır, kalktıktan hemen sonra içilen uyarıcı içeceklerdir bunlar; bir önceki gün kirletmiş olduğu çizmeler, potinler, kauçuk ayakkabılar (birçok çift) üzerinde bir tek toz zerreciği bile kalmayacak şekilde temizlenmiş, ayna gibi parlıyordur. Bir gün önce giyilmiş temiz giysiler bile yalnız yaz kış değil, ilkbaharda, sonbaharda, yağışlı günlerde, sıcaklarda, rutubetli

günlerde yeniden temizlenirler. Düğmeli ve ilikli iç çamaşırları bu iş için özel tutulan kişiler tarafından yıkanıp ütülenir ve katlanır. Erkek faal biriyse erken saatte, örneğin sabah saat yedide kalkar, ama yine de bütün bu işleri yapanlardan iki üç saat sonra. Bundan başka, günlük giysiler ve gece örtünülecekler için yapılan hazırlıklar, ayrıca sabah giyilen çoraplar ve giysiler var. Sabahlık, terlikler, sonra elini yüzünü yıkamak, temizlenmek, taranmak gelir, bunun için de birçok tarak ve fırça kullanılır ve bol miktarda su harcanır (birçok İngiliz, özellikle de kadınlar nedendir bilmem, çok sabun kullanmaktan ve su harcamaktan gurur duyarlar). Sonunda kişi giyinir, özel bir aynanın ya da hemen her odada bulunan aynaların karşısında taranır.

Sonra kendisine gerekli şeyleri alır: Bir kelebek gözlüğü, bir gözlük daha, sonra bunları cebine koyar: Sümkürmek için temiz bir mendil, her yerde bir duvar saati bulunduğu halde zincirli bir cep saati; paranın her türlüşünü, bozuk paraları aradığında kolay bulsun diye küçük özel bir para çantasına koyar, adını yazma zahmetine girmesin diye adı basılı çek defteri, bir not defteri, bir kalem, vb.

Kadının tuvaleti daha karmaşıktır: Korse, başlık, mücevherler, küçük kurdeleler, küçük ipler, firketeler, saç tokaları, broşlar, vb.

Bu hazırlıklar bittikten sonra gün genelde bir kahvaltıyla başlar; bol miktarda şekerle birlikte kahve ya da çay içilir, birinci sınıf undan yapılmış küçük ekmekler tereyağı ve jambonla yenir. Erkekler çoğu zaman sigara ya da puro tütürürken günlük gazeteyi okurlar; bulundukları odayı kirlettikten sonra, temizleme işini başkalarına bırakarak büroya ya da kendi işlerine giderler, arabayla dolaşırlar; öğle yemeğinde ise genellikle öldürülmüş hayvanları, kuşları, balıkları yerler; akşam yemeğinde ise, iki ya da üç tabak yemekten sonra sıra meyve ve tatlılara gelir, sonra da kahve. Daha sonra is-

kambil oyunları, müzik, tiyatro, parlak ya da kısık mum, gaz ya da elektrik ışığı altında yumuşak koltuklarda yapılan okumalar ya da sohbet; sonra yine çay, yine yemek, yine çorba, sonra temiz çarşafları tandırda ısıtılmış ve gece kapları temizlenerek geceye hazırlanmış yatak odasına gidip yeniden yatmak. Yumuşak karakterli mazbut bir adamın günü böyle geçer; bu adamın hoş olmayan alışkanlıkları yoktur; bu, iyi ahlâklı bir adamdır.

Aslında başkalarına iyilik yapan insanın ahlâki bir yaşamı vardır; böylesi bir yaşantıya alışmış biri nasıl iyilik yapabilir? İyilik yapmadan önce kötülük yapmayı bırakması gerekir, çoğu zaman farkında olmadan başka insanlara yaptığı kötülüklerin hepsini bir sayın, o zaman onun, amacından ne kadar uzak olduğunu göreceksiniz.

Marc-Aurèle'in yattığı gibi, yerde paltosunun üzerinde yatmak onun için hem fiziksel hem ahlâki açıdan daha sağlıklı olurdu. Bu şekilde çevresindekilere verdiği onca sıkıntının ve neden olduğu angaryanın önüne geçmiş olurdu. Daha erken yatıp daha erken kalkabilir; böylece gece etrafı aydınlatma işiyle, sabah da perdelerle uğraşmak zorunda kalınmazdı. Gün boyu üzerinde taşıdığı gömlekle yatabilir, parke ve avluda yalın ayak dolaşabilir, kuyu suyuyla yıkanabilir, kısacası kendisi için bütün bu işleri yapanlar gibi yaşayabilirdi. Bütün bu işlerin ne gibi sıkıntılara yol açtığını bilmektedir. Peki öyleyse, böyle bir adam lüks yaşantısını bırakıp da nasıl iyilik yapacaktır?

Bu sözlerin düşmanca ve soğuk bir sessizlikle karşılanacağını bile bile aynı şeyi tekrarlamaktan kendimi alamıyorum.

Bütün bu konfordan yararlanan ahlâklı bir adam ya da orta sınıfa mensup bir adam –kapisleri uğruna yirmi dört saatte yüzlerce iş gününü harcayan yüksek sosyetedeki insanlardan söz etmiyorum– bütün bunların, üst sınıftan insanlara yarayacak nesneleri üretmek için maden ocakların-

da, fabrikalarda, işletmelerde, karasaban başında düze çıkmayan bir yaşamın ağırlığıyla ezilen, sarhoş, sefih, yarı vahşi ve cahil olarak ölen işçilerin emeğinin ürünü olduğunu bilerek rahat yaşayamaz. Bunları yazan ben, bunları okuyan sizler, kim olursanız olun, sizin de benim gibi yeterince, hatta bolca ve zengince yiyeceğiniz vardır, temiz havanız, yaz ve kış giysileriniz, her çeşit eğlenceniz, özellikle de gün boyu bolca boş zamanınız vardır, geceleri tam olarak dinleniyorsunuzdur da; yanibaşımızda ise, ne yeterli yiyeceği, ne sağlıklı bir barınağı, ne yeterince giysisi ve eğlencesi olan emekçi halk vardır; bu halkın, boş zamanı bir yana dinlenecek zamanı bile yoktur. İşten bitkin düşmüş bu yaşlılar, kadınlar, çocuklar uykusuz geçirdikleri geceler boyu, hasta halleriyle, tüm yaşamları boyunca bizim için çalışır, lüks ve konfor için gerekli nesneleri üretirler, bizler için bir gereksinimden çok bir fazlalık olan bu şeylere onlar sahip değildirler.

Bunun içindir ki, ahlâklı bir kişi, –bir Hristiyan demiyorum, insanlığın ya da sadece adaletin dostu olan biri– yaşantısını değiştirir ve emekçiler tarafından bu koşullarda üretilen lüksten vazgeçer.

İnsan, tütün üreten kendi benzerlerine gerçekten acıyorsa, yapacağı ilk iş sigara içmeyi bırakmak olmalıdır, çünkü sigara içmeye devam ederek tütün üretimini desteklemiş olmakla kalmaz, aynı zamanda kendi sağlığını da bozar.

Aynı şeyi öteki lüks tüketim malları için de söylemek mümkün. Ekmek üretimindeki zorlu işe karşın insan ekmeksiz yapamıyorsa, koşullar değişmediği sürece ekmeği zahmetsiz elde edemeyecektir. Boş ve yararsız şeyler söz konusu olduğunda, bunları üreten hemcinsimize acıyorsak bu alışkanlıklarımızdan vazgeçmekten başka yapacağımız bir şey yoktur.

Ama günümüz insanları böyle düşünmüyor; sıradan bir insanın doğal olarak aklına gelebilecek bahanenin dışında, türlü türlü bahaneler buluyorlar. Onlara göre, lüksten vaz-

geçmek tamamen gereksizdir; emekçilerin duygusu paylaşılabılır, onların yararına konuşmalar yapılabilir, eserler yazılabilir, ama bunu yaparken emekçilerin zararına olan çalışmadan yararlanmaya da devam edilebilir.

Bazı kişiler emekçilerin ölümcül çalışmalarından yararlanılabileceğini söylüyor, yararlanılmadığı takdirde başkaları bundan yararlanacaktır. Bu bahane bana şunu anımsattı: Zararlı olsa da, şarap, içilmesi gereken bir içkidir, siz içmezseniz, bu zararlı içkiyi başkaları içecektir.

Bazıları da, emekçiler tarafından üretilen lüks tüketim mallarından yararlanmak emekçilerin de yararınadır diyor, çünkü bunun için onlara para veriyoruz, kısacası yaşama imkânı sağlıyoruz; sanki bizler için gereksiz, onlar için zararlı olan bu ürünlerin üretiminden başka bir imkân onlara sağlanamazmış gibi.

En yaygın olan üçüncü bir görüşe göre ise, insanın icra ettiği her meslek –memurluk, papazlık, çiftçilik, fabrikatörlük, tüccarlık– işbölümünü sağladığından yararlıdır, sözde ekonomistlerin işine gelen bu görüşe göre, önemli olan emekçilere emeklerinin karşılığını tam olarak vermektir.

Biri Devlet'in, bir diğeri Kilise'nin, bir üçüncüsü bilimin, bir dördüncüsü sanatın, bir beşincisi Devlete, Kiliseye ve sanata hizmet edenin hizmetindedir ve hepsi de insanlara verdiklerinin onlardan aldıklarını karşıladığına tam olarak inanmaktadır.

Bununla birlikte, karşılıklı erdemler konusunda bu insanların görüşlerini dinleyecek olursanız, her biri aldığının karşılığını vermekten uzaktır. Memurların iddiasına göre mal sahiplerinin giderleri ile gelirleri birbirini tutmuyor; mal sahipleri de aynı şeyi tüccarlar için, tüccarlar da memurlar için iddia ediyorlar vb. Ama bu onların keyfini kaçırmıyor, her biri, başkalarından onlara verdiği emek oranında yararlandığına başkalarını ikna etmeye devam ediyor. Bundan şu sonuç

çıkılmaktadır; ücretleri emeğe göre değil de, sözde emeği ücretlere göre saptıyorlar. İşte öne sürdükleri bunlar, ama aslında bu aklanma çabalarının işbölümü ilkesine göre hiç de inandırıcı ve emekçilerin yararına olmadığını, ve emekçileri sömürdüklerini tam da başka türlü yapamamaları nedeniyle çok iyi biliyorlar. Aynı zamanda ahlâken öyle bozulmuşlar ki bütün bunlardan vazgeçemiyorlar.

Bütün bunlar insanların ahlâklı bir yaşam için gerekli nitelikleri aşama aşama elde etmeden ahlâklı bir yaşam sürülebileceğine inanmalarından ileri geliyor.

Bu niteliklerin birincisi perhizdir, insanın kendisini bir şeyden yoksun bırakmasıdır.

.Sekiz.

İnsanın kendisini bir şeyden yoksun bırakmadan ahlâklı bir yaşam sürmesi mümkün değildir. Ahlâklı bir yaşama ulaşmak için bu erdeme sahip olmak gerekir.

Bir erdem merdiveninde, insan öteki basamaklara çıkmak istiyorsa, işe bu merdivenin ilk basamağından başlamalı. İnsanın erdemli olma yolunda ilk adımı, eskilerin dediği gibi sağduyulu olmak ya da nefsine hâkim olmayı öğrenmektir.

Ancak bu erdeme kendiliğinden bir defada ulaşamaz; aşama aşama sahip olunabilir.

İnsanın kendisini bir şeyden yoksun bırakması, şehvet düşkünlüğünden kurtulup bilgeliğin yoluna girmesi demektir; insanın sayısız tutkusu vardır, bu tutkularla isabetli bir şekilde mücadele etmesi için işe öncekilerinin sonucu olanlardan değil, bütün öteki karmaşık tutkuları doğuran temel tutkulardan başlaması gerekir.

Aşırı süslenme, oyunlar, zevkler, gevezelik, merak gibi karmaşık tutkuların yanı sıra aylaklık, oburluk, şehvet düşkünlüğü gibi daha temel tutkular da vardır.

Tutkulara karşı mücadelede işe sondan, kısacası karma-

şık tutkulardan başlamamalı; öteki tutkuların kaynağı olan tutkulardan, bunların doğasından gelen belirli bir derecelenme sırasına ve bilgelik geleneğine göre başlamalıdır.

Obur insan tembelliğe karşı mücadele edemez, aylak biri aynı zamanda obur bir insansa kadın tutkusuna karşı mücadele edecek gücü kendisinde hiçbir zaman bulamaz. Bunun içindir ki, bütün öğretilerin işaret ettiği gibi, perhiz, önce oburlukla mücadele ederek oruç tutmakla başlar.

Toplumumuzda bu birinci erdem tamamen unutulmuş durumdadır, aynı şekilde bu erdeme hangi aşamalardan geçilerek ulaşılabacağı da bilinmiyor; oruç ise tamamen terk edilmiş durumda; oruç tamamen yararsız, aptalca bir boş inanç olarak görülüyor.

Bununla birlikte, nasıl insanın kendisini bir şeyden yoksun bırakması ahlâklı yaşamın birinci koşulu ise, insanın kendisini bir şeyden yoksun bırakmasının birinci koşulu da oruçtur.

İnsan oruç tutmadan iyi olmayı arzulayabilir, iyilik yapmayı hayal edebilir; ama bu gerçekte ayakta durmadan yürümek kadar imkânsız bir şeydir.

Oburluk, sefih bir yaşantının ilk belirtisidir ve ne yazık ki, çağımız insanların çoğunluğunun en belirgin özelliğidir.

Çağımız toplumunda insanların bedenlerine ve yüzlerine bir bakın: Sarkık çene ve yanaklarıyla bütün bu yüzler, yağ toplamış kol ve bacaklarıyla, çıkıntılı göbekleriyle size sefih bir yaşantının ipuçlarını veriyorlar. Nasıl başka türlü olabilirdi ki? Yaşamlarının temel nedenini kendinize bir sorun? Ne kadar garip görünürse görünsün, gerçek çıkarlarımızı gözlerden saklamaya alışmış olan bizler, bunun için seve seve hile yapıyoruz, toplumumuzdaki insanların çoğunluğunu harekete geçiren temel dürtü damak tadı, yemek zevki ve açgözlülüktür. Açgözlülük öyle sanıyorum ki, en yoksulundan en zenginine kadar her insanın yaşamının temel zevki,

temel amacıdır. Emekçi halk, imkânları kendisini bu tutkuya vermeye engel olduğu oranda istisna oluşturabilir. Zaman ve imkân buldukça ilk fırsatta, üst sınıflardaki insanlar gibi, kendisine en lezzetli yemeklerden ve içeceklerden alıp yiyebildiği, içebildiği kadar yer ve içer.

Yedikçe kendisini sadece mutlu değil, güçlü ve sağlıklı hisseder. Yüksek sınıfların yiyecek konusunda görüşleri böyle olduğundan o da böyle düşünmeye başlar.

Bu zenginlerin yaşantılarına bir bakın; onların konuşmalarına kulak verin. Onları hangi önemli konu ilgilendiriyor! Felsefe mi, bilim mi, sanat ve şiir mi, zenginliklerin bölüşümü sorunu mu, halkın refahı mı, gençliğin eğitimi mi? Gerçekte bütün bunlar çoğunluk için lakırdıdan başka bir şey değildir. Bütün bunlar onları ancak, mideleri doluyken, daha fazla yemek yiyemedikleri zaman, yemek ile gerçek uğraşları arasında şöylesine ilgilendirir. Erkek ve kadınların asıl uğraşı, özellikle de ilk gençlik çağları geçtikten sonra yemek yemektir. Nasıl yemeli? Ne yemeli? Ne zaman yemeli? Nerede yemeli?

Yeme içmesiz bir eğlence, sofrasız bir açılış töreni yapılmaz.

Seyahat edenlere bir bakın! Bu onlarda daha belirgin bir şekilde göze çarpar: Müzeler, kütüphaneler, parlamento... Ne ilginç! Peki nerede yemek yiyeceğiz? En iyi yemek nerede bulunur? Çiçeklerle süslü bir masada yemek yemek için bir araya gelmiş, süslenmiş, kokular sürünmüş insanlara bir bakın; nasıl da sevinçle ellerini ovuşturuyor ve gülümsüyorlar!

İnsanların çoğunluğunun ne arzuladığını öğrenmek için ruhlarının derinliklerine inilebilseydi, bunun iştah olduğu görülürdü. Çocukluktan beri verilen en büyük ceza nedir, biliyor musunuz? Katıksız ekmek ve suya mahkûm edilmek! Emeği karşılığında en iyi ücreti alan uşak kimdir, biliyor musunuz? Aşçı!

Ev hanımının en büyük sıkıntısı nedir? Orta sınıftan ev kadınları arasında yapılan konuşmaların çoğu ne üzerinedir? Yüksek sosyete de yapılan konuşmalar bu konu üzerine değilse, bu onların daha eğitimli ya da daha yüce uğraşlarla meşgul olduklarından değil, yalnızca bu işlerle uğraşan kâhya kadınları olduğundandır. Kâhya kadına sahip olma ayrıcalığını ellerinden alın, o zaman kaygılarının neler olduğunu göreceksiniz. Her şey yiyecek konusunda düğümleniyor; çulluğun fiyatı nedir, en iyi tatlı pasta nasıl yapılır, en iyi kahve nasıl hazırlanır. İnsanların bir araya gelme nedenleri ne olursa olsun, ister vaftiz, evlilik, cenaze, bir kilisenin vakfedilmesi, bir yolcuyu uğurlama, karşılama, bayrak töreni, doğum günü, büyük bir bilginin, bir düşünürün, bir ahlâkçının ölüm ya da doğum günü olsun, herkes bilir ki, onları bir araya getiren bu yüce amaçlar değildir, bu sadece bir bahanedir, onları bir araya getiren şey iyi yiyip içmelerdir.

Bu bayramın birkaç gün öncesinden hayvanlar boğazlanır, sepet sepet yiyecekler getirilir, aşçılar, aşçı yamakları, mutfak yardımcıları beyazlara bürünerek “çalışırlar”. Ayda 500 ruble hatta daha fazla ücret alan şef garsonlar emirler verir; aşçılar keser, yoğurur, yıkar, düzenler ve süslerler. Sofracı başılar, her şeyi bir sanatçı titizliğiyle inceler ve hesaplarlar. Bahçıvan çiçekleri düzenler; bulaşıkçılar bulaşık yıkar... bütün bir insan ordusu çalışmaktadır; binlerce günlük emek harcanır, bütün bunların bahanesi de vefat etmiş büyük bir adamın ya da bir dostun anılması veya iki gencin birleşmesinin kutlanmasıdır.

Orta ve aşağı sınıflarda da durum aynıdır. Oburluk bir araya gelmenin gerçek amacının yerine geçer, öyle ki, Yunanca ve Fransızca’da evliliği ve şöleni belirtmek için aynı “düğün” sözcüğü kullanılıyor. Emekçiler dünyasında ise, bu duygular en azından gizlenmeye çalışılmıyor. Zenginler ise tersine, bu *agape*’leri (şölen) âdet ve görgü kurallarını yerine

getirmek için yapıyormuş gibi görünürler. Yemek yemek onlar için angarya sanırsınız, ama özel yemekler yerine daha sade, örneğin haşlanmış bir şeyler vermeye kalkarsanız bunun nasıl bir gürültü koparacağını görürsünüz; bu da gerçekte oburluğun her şeyden önce geldiğini gösterir.

İhtiyaçları gidermenin bir sınırı vardır, ama zevkin sınırı yoktur. İnsanın karnını doyurması için, ekmek, bulgur ya da pirinç pilavı yemesi yeterlidir; oysa zevk söz konusu olduğunda sosların, başka bileşimlerin sınırı yoktur.

Ekmeğe lüzumlu ve yeterli bir yiyecektir. Çok çalışmalarına rağmen sadece ekmeğe beslenen milyonlarca insanın güçlü ve sağlıklı olması bu gerçeği kanıtlıyor. Ekmeği başka bir katıkla yemek iyidir; daha iyisi ekmeği et suyuna banıp yemektir; daha da iyisi bu et suyuna çeşitli sebzeler katmaktır; et yemek de iyidir, haşlanmış olarak değil de, tereyağı ve hardalda kızartılmış ve üzerine kırmızı şarap dökülmüş eti yemek zevklidir. Aç olunmadığı halde üzerine beyaz şarap dökülmüş soslu balık da yenilebilir. Öyle görünüyor ki artık yağlı sıcak yemekler yenemeyecek duruma gelinmiştir, ama tatlı yenilebilir: Yazın dondurma, kışın komposto, reçel vb. İşte size sade bir yemek. Bu yemek zevki daha da arttırılabilir; bundan da geri kalınmaz: İştahı açacak mezeler, ara yemekler, lezzetli, bin bir çeşit yiyecek, göz zevkine hitap eden çiçekler, süsler ve kulağa hoş gelen müzik eşliğinde.

İşin tuhafı, Tanrının gazabını üzerine çeken Baltazar'ın şöleninin bile yanında hiç kaldığı bu sofraların başına geçip her gün bu şekilde yemek yiyen insanlar, ahlâklı bir yaşam sürdürdüklerine de safça inanırlar.

.Dokuz.

Ahlâklı bir yaşamın koşulu oruç tutmaktır; ancak oruçta olduğu gibi perhizde de insan neyle başlamalıym diye soruyor. Nasıl oruç tutmalıym? Ne yemeli? İki yemek arasındaki

süre ne olmalı? Nasıl ki ciddi bir işle yöntemsiz bir şekilde uğraşamaz, aynı şekilde perhiz yapmaya nereden başlanacağını bilmeden oruç tutulamaz. Yöntemli bir şekilde oruç tutma düşüncesi çoğu kişiye gülünç, aptalca gelebilir.

Manastır çileciliğine karşı olan bir İncil vaizinin bana gururla şöyle dediğini anımsıyorum: “Bizim Hristiyanlığımız oruç tutmaya ve kendini bir şeyden yoksun bırakmaya değil, bifeğe dayanıyor; genellikle Hristiyanlık ve erdem bifeyle bir aradadır.”

Her türlü putperest ya da Hristiyan kılavuzdan yoksun olduğumuz karanlık dönemlerde, yaşantımıza öyle çok yabani, ahlâk dışı kavram girdi ki, çağımızda, özellikle ahlâklı yaşama ilk adımın atıldığı en alt seviyede –hiç kimsenin dikkatini çekmeyen yiyecek meselesinde– Hristiyanlık ve erdemin bifeyle bağdaştığını savunan bu çılgınca ve küstahça iddiayı anlamakta zorluk çekiyoruz.

Bu iddianın korkunçluğunun farkında değiliz, çünkü bakıyor ama görmüyoruz, işitiyor ama duymuyoruz. İnsanın ne kadar kötü olursa olsun alışamayacağı koku yoktur. Kayıtsızlıkla bakamayacağı bayağılık, katlanamayacağı gürültü yoktur. Öyle ki, insan henüz bütün bunlara alışmamış olanları neyin etkileyeceğini fark etmez. Aynı şey ahlâki alanda da geçerlidir.

Son zamanlarda, bulunduğum Tula kentinin mezbahalarına gittim. Bu mezbahalar öteki büyük kentlerde olduğu gibi, kesilen hayvanlar daha az acı çekecek biçimde, modern tarzda inşa edilmiş.

Uzun süre önce şahane *Ethics of Diet* kitabını okurken vejetaryenizm meselesinin özünü yerinde görüp incelemek amacıyla mezbahaları ziyaret etmeyi düşündüm; ama her defasında kesinlikle karşılaşacağım ve önlenmesi imkânsız bir acıya tanık olmanın getireceği rahatsızlık yüzünden bu ziyareti hep erteledim.

Geçtiğimiz günlerde Tula'ya giderken bir kasaba rastladım. Meslekte daha yeni biriydi, görevi, ilk bıçak darbesini atmaktı. Kendisine, keserken hayvana acıyıp acımadığını sordum.

Bana, "Neden acıyacaktım? Bunu yapmak gerek." diye cevap verdi.

Ona et yemenin hiç de şart olmadığını, yalnızca bir lüks olduğunu söyleyince, ancak o zaman bunun üzülecek bir durum olduğunu kabul etti: "Ne yapalım, insanın ekmeğini kazanması gerek," dedi, "önceleri öldürmekten korkuyordum; babam hayatında bir tavuk bile kesmemiştir".

Gerçekten de, Rusların çoğu öldürmek istemezler, acırlar ve bu duygularını da "korkmak" sözcüğü ile ifade ederler. O da *korkuyordu*; ama korkmaktan vazgeçmişti; en büyük kesimin cuma günleri yapıldığını ve akşama kadar sürdüğünü söyledi.

Şu yakınlarda, orduda kasaplık yapan bir askerle aramda bir konuşma geçti; öldürmenin acınacak bir şey olduğu konusunda yaptığım uyarıya o da şaşırdı ve bunun elzem bir âdet olduğunu söyledi, ama sonunda acınacak bir şey olduğunu kabul etti, ve şunu ekledi:

– Özellikle de yazgısına boyun eğmiş ve sana alışmış olan zavallı hayvanı güven içinde yürürken görmek gerçekten acınacak bir durum!

Bu korkunç bir şey! Korkunç olan hayvanların acı çekmesi, ölmesi değil, insanın hiç ihtiyacı yokken kendisi gibi bir cana sahip olan hayvanlara karşı duyduğu yakınlık ve acıma hissini bastırıp şiddet uygulayarak zalimleşmesidir. Oysa bir canlı varlığı öldürmeme duygusu insanın yüreğinin çok derinlerinde yer etmiştir!

Günün birinde Moskova'dan dönerken, ormana odun kesmeye giden arabacılar bizi yanlarına aldılar. Büyük Perşembe günüydü. Güçlü, kaba saba arabacıyla birlikte arabanın ön tarafında oturuyordum. Arabacı içkici bir köylüydü. Bir

köyden geçerken, yağlı, pespembe bir domuzu kesmek için evden çıkardıklarını gördük. İnsan çığlığını andıran bir sesle umutsuzca bağıyordu; domuzu, tam biz önlerinden geçerken kesmeye başladılar. Adamın biri domuzun boğazına bıçağı dayadı. Domuzun çığlığı daha güçlü ve tiz çıktı; hayvan adamın elinden kurtulup kanlar içinde koşmaya başladı. Miyop olduğum için ayrıntıları göremedim; sadece insana benzeyen pembe bir vücut gördüm ve umutsuz çığlıkları duydum. Arabacı ise her şeyi görüyor ve bakışlarını çevirmeden seyrediyordu. Domuzu yakaladılar, yere devirip işini bitirdiler. Çığlık sesi kesilince arabacı derin bir iç çekti ve:

– Bunun hesabını vermeyecekler mi? dedi.

Bu inleyiş insanın öldürme karşısında duyduğu derin tiksintiyi çok güzel ifade ediyor. İnsanın açgözlülüğünün desteklenmesi, bu davranışın Tanrı tarafından kabul gördüğünün iddia edilmesi, özellikle de âdet haline getirilmesi insan-daki bu doğal duyguyu tamamen dumura uğrattıyor.

Bir cuma günüydü. Tula'ya mezbahaya gidiyordum, yolda duyarlı ve iyi bir insan olan bir dostuma rastladım, kendisinden bana eşlik etmesini istedim. Beni şöyle yanıtladı:

– İşlerini gayet organize şekilde yaptıklarını duydum, görmek isterdim ama hayvanları kestikleri sırada orada olmak istemem.

– Peki neden? Ben özellikle bunu görmek istiyorum; bir insan et yiyorsa, gidip o yediği hayvanın nasıl öldürüldüğünü de görmelidir.

– Hayır hayır, bakamam.

Dikkat edilecek bir başka nokta da, bu adamın aynı zamanda bir avcı olmasıydı, yani bizzat kendisi hayvanları öldürüyordu.

Mezbahaya vardık. Girişte, marangozhanedeki keskin tutkal kokusuna benzeyen, çürümenin getirdiği ağır ve iğrenç bir koku duyuluyordu.

İlerledikçe koku daha yoğunlaşıyordu. Kırmızı tuğlalar-dan yapılmış yapı büyük, kubbeli ve yüksek bacalıydı. Araba kapısından içeriye girdik. Sağda, bir çitle çevrilmiş yaklaşık çeyrek hektarlık bir avlu vardı; haftanın iki günü, satılan hayvanları buraya dolduruyorlardı. Avlunun diğer ucunda kapıcı kulübesi bulunuyordu. Solda sivri kemerli kapıları olan iki hangar vardı; yer ziftlenmişti, kesilen hayvanların asılacağı özel aletler yerleştirilmişti.

Kulübenin sağında, adaleli kollarının üzerinden gömlek-lerinin kanlı kollarını sıvamış altı kasap, kanlı önlükleriyle bir sıranın üzerinde oturuyordu. İşlerini yarım saattir bitir-miş olduklarından o gün hangarı boş gördük. Her iki yanda da kapılar açık olmasına karşın sıcak kan kokusu genzimizi yakıyordu; parke tamamen kahverengiye dönmüş, parke ara-lıklarında pıhtılaşmış kan birikmişti.

Kasaplardan biri hayvan kesiminin nasıl gerçekleştiğini anlattı ve bu işlemin yapıldığı yeri gösterdi. Onu pek iyi an-layamadım ve hayvan kesimi hakkında yanlış ama korkunç bir düşünceye kapıldım; çoğu zaman olduğu gibi gerçeğin, hayal gücümün yarattığından daha az bir etki yaratacağı duygusuna kapıldım, bunda yanılmışım.

Bir dahaki sefere mezbahaya vaktinde geldim; Pentekost Bayramından önceki cuma günüydü, sıcak bir haziran günü; keskin tutkal, kan kokusu ilk ziyaretimden daha yoğundu, tam iş zamanıydı, küçük toprak avlu hayvanlarla doluydu, hayvanların bir kısmı da kesim salonuna bitişik hangarda bulunuyordu.

Caddede öküzlerin, danaların, ineklerin yüklendiği ara-balar duruyordu. İyi atlar koşulu, canlı sığır yüklü arabalar yanaşıyor, yüklerini boşaltıyorlardı. Mezbahadan ise gövde-

lerinden ayrılmış cansız başları, kanlı akciğerleri, kahverengi karaciğerleri ve araba sarsıldıkça yere doğru sarkmış ayaklarıyla arkalarında çizgiler bırakan kesilmiş sığırlarla dolu başka arabalar çıkıyordu. Etrafındaki çit üzerinde hayvan tüccarlarının at eğeri duruyordu. Uzun redingotlu bu tüccarlar ellerinde kamçıları, avluda geziniyor ya da katranla kendi hayvanlarını işaretliyorlardı; hayvanların avludan hangara, hangardan da kesim salonuna aktarılmasını seyrederken fiyat konusunu konuşuyorlardı.

Herkes gözle görülür biçimde para meselesiyle ilgiliydi, bu hayvanları öldürmek iyi mi ya da kötü mü sorusu onları, toprağa dökülen kanın kimyasal bileşimi ne kadar ilgilendiriyorsa o kadar ilgilendiriyordu.

Avluda hiç kasap yoktu, hepsi iş başındaydı. O gün yaklaşık yüz sığır kesildi.

Kesim salonuna girdim ve kapının kenarında durdum; bunun nedeni, içerinin, hayvanların yerini değiştirmeleri yüzünden oldukça sıkışık olması, ayrıca yukarıdan damlayan kanın oradaki bütün kasapların üzerine sıçramasıydı. İçeriye girmiş olsaydım, her yanımda kan içinde kalacaktı.

O sırada bir hayvanı çengele asıyorlardı, bir başkasını rayın üzerinden kaydırıyorlardı, bir üçüncüsü ise, kesilmiş bir sığırdı. Beyaz ayakları havaya dikilmiş, yerde yatıyordu, kasap ise derisini yüzmekle meşguldü. Girdiğim kapının tam karşısındaki kapıdan iki adam, oldukça besili kızıl bir sığırı sürükleyerek içeri sokuyordu. Kapıyı geçer geçmez, kasaplardan biri uzun saplı baltasıyla hayvanın boynuna vurdu. Hayvan sanki dört bacağı birden kesilmişçesine bütün ağırlığıyla karnı üzerine düştü, ardından yana kaykılıp ayakları ve böğrü seğirir gibi çırpınmaya başladı. O sırada kasaplardan biri üzerine atıldı ve ayaklarıyla destek alarak boynuzlarından tuttu, sonra bütün gücüyle başını yere doğru eğerken başka bir kasap da hayvanın boğazını kesti; yarılan yerden

koyu kırmızı bir kan oluk gibi fişkırdı, bu kan, üstü başı kana bulanmış bir çocuk tarafından metal bir kaba toplandı. Bu süre boyunca öküzün başı sallanmaya ve ayakları çırpınmaya devam etti. Kabin kanla çabucak dolmasına karşın hayvan hâlâ yaşıyor ve ayaklarıyla havayı dövmeye devam ediyordu, kasaplar ise, biraz uzakta durmaya özen gösteriyorlardı. Kap dolar dolmaz çocuk kovayı başının üzerine koyup albümin fabrikasına götürdü, o sırada başka bir çocuk, başka bir kapla gelip onun yerini aldı, bu kap da dolmaya başladı; ne var ki, öküz umutsuzca debelenmeye devam ediyordu. Kan durur durmaz, kasap hayvanın başını kaldırıp derisini yüzmeye başladı; hayvan hâlâ debeleniyordu. Baş deriden tamamen sıyrıldığında beyaz toplardamarların ortaya çıktığı kıpkırmızı bir hal almıştı, kasapların verdikleri biçimi alıyordu. Derisi iki yandan sarkıyor, hayvan debelenmeye devam ediyordu. Bir başka kasap, sığırın ayağını tuttu, onu kırdı ve sığırdan ayırdı. Hayvanın öteki bacaklarında ve karnında seğirmeler hâlâ devam ediyordu; daha sonra hayvanın geri kalan bacaklarını da kestiler ve aynı sığır sahibine ait öteki sığır ayaklarının bulunduğu kaba atıldılar. Sonra hayvanı makaralı çengele sürükleyip astılar. Hayvandaki hayat emaresi ancak o zaman kesildi.

Bulunduğum kapıdan bu şekilde bir ikinci, bir üçüncü ve bir dördüncü sığırın kesimine tanık oldum. Hepsinde de aynı yöntemi uyguluyorlardı; arka kısmı titrerken dili dişleri arasına kıştırılarak boynuna vuruluyordu. Aradaki tek fark, kasabın, hayvanı düşürecek noktaya ilk darbeyi indirememesinde yatıyordu, can alıcı noktayı kaçırdığı oluyordu; bu gibi durumlarda sığır kanlar içinde çırpınıyor, böğürüyor ve kasabın elinden kurtulmaya çalışıyordu. O zaman onu parçaladıkları yere götürerek ikinci bir balta darbesi daha indirip işini bitiriyorlardı.

Arkadan dolaşarak hayvanları içeri soktukları karşı kapı-

ya gittim; burada, aynı şeyleri yeniden ama bu defa daha yakından ve daha net bir şekilde görme imkânı buldum. Özellikle öteki kapıdan göremediklerimi gördüm. Hayvanları içeri sokmak için kullandıkları yöntemleri gördüm. Hangardan alınan her sığır, boynuzlarına bağlanan iple çekilmeye çalışılıyordu, kan kokusunu alan sığır bazen direniyor, böğürüyor ve geriye kaçmaya çalışılıyordu; iki adamın bile bir sığır çekemediği oluyordu; onun için, her defasında, kasaplardan biri yaklaşıp sığırın kuyruğunu eliyle büküp kıkırdağını kırıyor, hayvan ancak o zaman ilerliyordu.

Bir hayvan sahibinin sığırları kesildikten sonra, sıra bir başka hayvan sahibinin sığırlarına geliyordu.

Bu yeni sıradaki ilk hayvan bir boğaydı. Beyaz bacaklı, alımlı, gürbüz, ak benekleri olan kara bir boğaydı. Hayvan genç, adaleli ve güçlüydü. İpi çektiler, hayvan başını eğdi ve kararlı bir biçimde durdu; arkasında yürüyen kasap, bir makinistin körüğün sapını tutması gibi hayvanın kuyruğunu tuttu ve çevirdi, kıkırdağın çatırdadığı duyuldu, boğa bunun üzerine öne doğru atıldı, ipi tutan insanları yere devirdi, yeniden durdu ve ateş gibi gözleriyle yandan baktı; kuyruğu yeniden çatırdadı; boğa öne atıldı ama bu defa olması istenen yere gelmişti; aldığı yanlış darbe nedeniyle hayvan şiddetlice başını salladı, böğürdü ve kan içinde kaçarak kapıya doğru hamle yaptı. Kapıda bulunanlar hemen kenara çekildiler; ancak kasaplar bu gibi şeylere alışık olduklarından tehlike karşısında kazandıkları yüreklilikle ipi sıkıca tuttular, sonra kuyruğu bükmeye devam ettiler, boğa yeniden kendisini salonda buldu. Boğayı kesim yerine sürüklediler; artık kaçmak mümkün değildi. Kasap kana rağmen, tüylerin yıldız ışınları gibi birbirinden ayrıldığı yeri hızla buldu, nişan aldı, vurdu ve hayat dolu o güzelim hayvan, derisi yüzülürken, kanı akarken, başı ve ayakları kesilirken can verdi. Kasap hayvanın başının derisini sıyrırken homurdanıyordu:

– Ah lanet olası, düşmesi gereken yere düşmedi ki!

Beş dakika içinde o kara baş, derisiz, kıpkırmızı bir hal almıştı. Beş dakika önce parıldayan o kara güzel gözleri, şimdi cam gibi donuklaşmıştı.

Daha sonra küçükbaş hayvanların kesildiği yere gittim; burası koyunların ve danaların boğazlandığı sıra sıra masalarla donanmış, zemini ziftli çok büyük bir odaydı. Burada kesim işi sona ermişti, uzun oda kan kokusuyla dolmuştu; yalnızca iki kasap kalmıştı. Kasaplardan biri kesilmiş bir koyunu ayağından üflüyor ve eliyle de hayvanın şişen karnını sıvazlıyordu; öteki kasap, kana bulanmış önlüğüyle gençten biriydi, sigara içiyordu. Benim arkamdan, emekli bir asker olduğu belli olan bir adam kara bir kuzuyu –kuzunun boynunda bir leke vardı, ayakları da bağlanmıştı– masanın üzerine yatağa yatırır gibi yatırdı. Görünüşe göre asker bu yerin yabancısı değildi, selamlaştıktan sonra patrondan izin isteme konusunu konuşmaya başladı. Sigaralı genç adam elinde bıçakla yaklaşarak, bıçağını masanın kenarıyla bilerken ancak bayram günleri izinleri olduğunu söyledi. Canlı kuzu, şişirilen ölü koyun gibi hareketsiz duruyordu, sadece kısa kuyruğunu canlı bir şekilde hareket ettiriyor ve göğsü ise her zamankinden daha hızlı kalkıp iniyordu. Asker güç sarf etmeden genç hayvanın başını masaya bastırdı. Genç kasap da konuşmaya devam ederken, kuzunun başını sol eliyle tutup boğazını kesti.

Kuzu debelendi, küçük kuyruğu kaskatı kesildi ve debelenmeyi durdurdu. Kasap, hayvandan kan fişkirirken yeniden sigarasını yaktı. Kan akmaya ve kuzu debelenmeye devam etti; konuşma ise aralıksız sürüyordu.

Peki ya her gün mutfaklarda binlercesi, başlarından ayrılmış kesik gövdelerinden akan kanlar içinde, vahşi bir komiklikle kanatlarını çırparak sıçrayan tavukların, piliçlerin durumu?

Buna karşın, hassas yürekli hanımefendi, kümes hayvanının cesedini, bunu yapmaya hakkı olduğuna dair birbiriyle çelişen iki durumunu ileri sürerek hiç tereddüt etmeden yiyor. Bunlardan biri, hanımefendinin doktorunun da onu inandırdığı üzere, onun yalnızca bitkisel yiyeceklerle beslenemeyecek kadar hassas bir bünyeye sahip olması ve zayıf bünyesinin ete gereksinim duymasıdır; diğeri ise, hanımefendinin hayvanlara acı çektirmek bir yana, onların acı çektiğini görmeye bile dayanamayacak kadar hassas olmasıdır. Aslında, bu zavallı hanımefendi gerçekten zayıftır, çünkü insan doğasına aykırı yiyeceklerle beslenmeye alıştırılmıştır; bu hanımefendi hayvanların acı çekmesine dayanamaz, ama onları yiyebilir.

.On.

Bilmiyormuş gibi yapamayız, başlarını kuma gömen devekuşları değiliz; bakmadığımız zaman görmek istemediklerimizin gerçekleşmediğine inanamayız. Hele de yediklerimizi görmezlikten gelmemiz daha da imkânsızdır.

Hiç değilse gerekli olsaydı, hatta en azından yararlı olsaydı, hayır böyle bir şey söz konusu bile değil.* Et yemek yalnızca hayvani hisleri, oburluğu, şehvet düşkünlüğünü, sarhoşluğu geliştirmeye yarar.

Bu sürekli olarak doğrulandığı için iyi niyetli, temiz kalpli genç insanlar, birinin diğerinden nasıl kaynaklandığını bilmeden hissederler, erdemin biftikle bağdaşmadığını bilirler, iyi biri olmak istiyorlarsa derhal hayvani yiyecekleri yemekten vazgeçerler.

* Bundan kuşku duyanlar bilim adamları ve doktorlar tarafından kaleme alınmış, etin besin olarak gerekli olmadığını kanıtlayan kitapları okusunlar. Etin gerekliliğini savunan eski zaman doktorlarına kulak asmasınlar, çünkü onlar bunu, kendilerinden önce gelen kuşağın kabul ettiği diğer eskimiş ve modası geçmiş şeyleri savundukları gibi ısrarla, hırsla savunurlar.

Bununla neyi ispat etmek istiyorum? İnsanlar iyi insan olmak istiyorlarsa biftek yemekten vazgeçmeliler mi demek istiyorum? Hiç de değil.

Yalnızca ahlâklı bir yaşantı sürmek için gerekli nitelikleri *derece derece* elde etmenin zorunlu olduğunu ve bütün erdemlerin arasından öncelikle azla yetinme erdemini, tutkularına egemen olma iradesini elde etmek gerektiğini ispat etmeye çalışıyorum. Nefsine hâkim olmaya yönelen insan doğal olarak belirli bir düzeni izleyecektir, bu düzen içinde, birinci erdem yiyecek konusunda azla yetinme olacaktır, kısacası görelî bir oruç.

İçtenlikle ve ciddi bir şekilde ahlâk yolunu izleyen bir insanın yapacağı ilk iş kendisini hayvani yiyeceklerden yoksun bırakmak olmalıdır; çünkü bu yiyeceğin oluşturduğu tutkuları, kışkırtıcı rolünü bir yana bıraksak bile, hayvani yiyecekleri yemek tek başına ahlâk dışıdır, çünkü ahlâk duygusuna ters düşen bir davranış, cinayeti zorunlu kılmaktadır, buna da yalnızca açgözlülük ve oburluk meydan vermektedir.

Peki insanın hayvani yiyeceklerden kendisini yoksun bırakması neden ahlâkî yaşam yolunda birinci evre olmaktadır?

Bu soruya bu kitapta, yalnız bir tek kişinin sözleriyle değil, ama insanlığın akıl yaşından itibaren bütün varlığı boyunca en iyi temsilcilerinin şahsında yeterince cevap verildi.

Peki hayvani yiyecekleri yemenin ahlâk dışılığı, yasaya aykırılığı o kadar uzun zamandır bilinmesine karşın bugüne dek bu yasanın bilincine neden varılamadı? Kendi akıllarından çok, genel kaniya göre düşünen bazı insanlar bu soruyu yönelteceklerdir. Buna verilecek yanıt şudur; her ilerlemenin temelini oluşturan ahlâkçı hareket her zaman tedricen gerçekleşir ve her gerçek hareketin göstergesi kendi sürekli niteliğinde ve sabit ivmesinde yatar.

Vejetaryen hareketi budur; bu hareket bu kitaptaki metinlerle olduğu kadar, bilincinde olmasa bile, gitgide hayvani

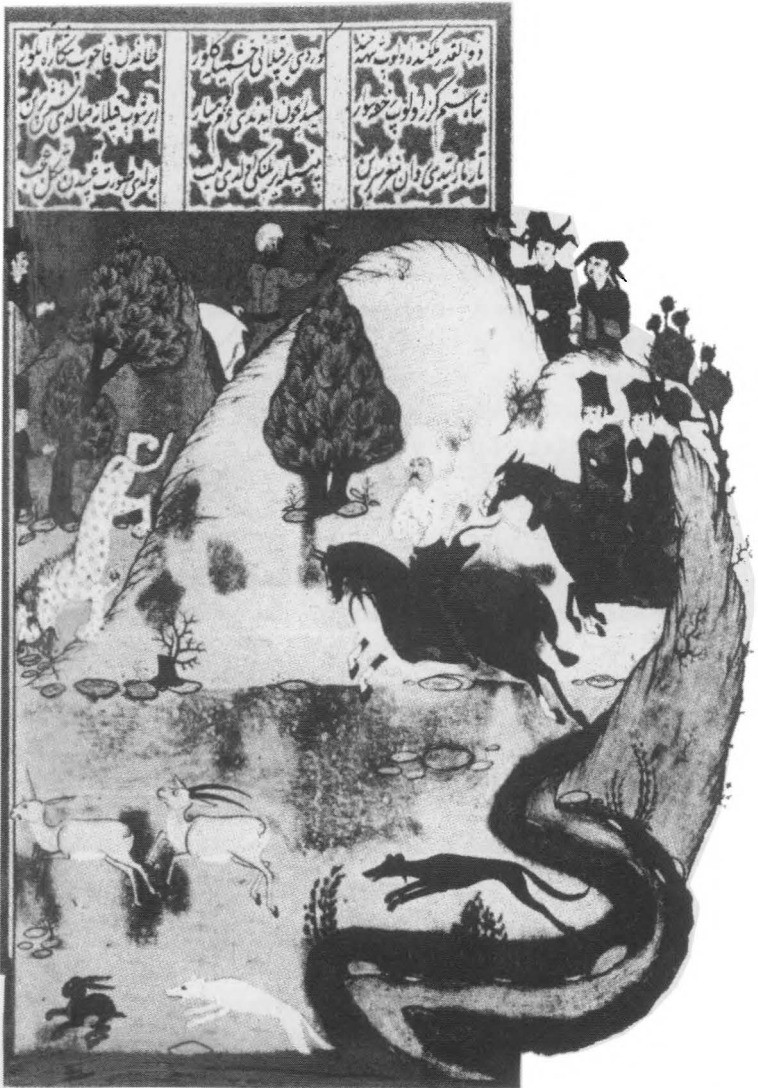
yiyeceklerden sebze ve meyve yemeye yönelen insanlığın varlığıyla da ifade edildi. Gittikçe yayılan bu hareket, kendisini bilinçli ve özel bir güçle etyemezlikte gösteriyor. Her yıl bu konuyu inceleyen birçok dergi ve kitap yayımlanmaktadır.

Hayvani yiyecekleri yemeyi reddeden insanların sayısı günbegün artıyor. Özellikle Almanya, İngiltere ve Amerika' da vejetaryen otel ve kır lokantalarının sayısı giderek artmaktadır.

Bu hareket, etyemezlik, yalnız kendiliğinden Tanrı egemenliğine atılan önemli bir adım değil, insanın ahlâki mükemmelliğe doğru eğiliminin ciddi ve samimi bir göstergesidir de. Bu, Tanrı egemenliğinin yeryüzünde gerçekleşmesine çalışan insanları özellikle memnun etmelidir. Çünkü bu eğilim kendine özgü, değişmez ve birinci adımla başlayan bir düzeni zorunlu kılmaktadır.

Bundan sadece sevinç duyulabilir. Bu sevinç, bir binanın en üst katına çıkmak isteyen, bunun için de önce duvara tırmanmayı düşünmüş olan, ancak sonunda en basit çarenin merdivenin ilk basamağından başlamak olduğunu farkına varan bir insanın sevincine benzetilebilir.

• • •

Yavuz Selim Kaplan Avında, Nakkaş Osman

AVCILIK

...

Bir deyişe göre, tavşan avlamakla zaman kaybetmek-tense bir tavşan satın almak daha kolaydır. Kuşkusuz bir tavşan satın almak daha kolaydır; ama bu, avlanmanın yerini tutmaz, çünkü satın alınan bir tavşan, insanı ne kendiyile uğraşmaktan, ne ölümden, ne de mutsuzluktan kurtarıp başka yöne çeker; oysa avcılık, kumar, çılgın heyecanlar ve sarhoşluk, kolayca unutmayı sağlayan eğlence ve merakları içerir.

Pascal

Vicdanım! Cezasını görmeksizin hiç kimseye zarar veremeyeceğimi ve bir canlı varlığı yaralayarak aslında ruhumu yaraladığımı bana anımsat.

Mercier

...

Birkaç yıl önce, avcılığa yeni başlayan genç bir avcı ile avcılığın bütün ahlâk dışılığı ve acımasızlığının bilincine vararak avcılık zevkini terk etmiş olan Aziz Hubert'in yaşlı bir müridi arasında geçen bir konuşmaya tanık olmuştum.

GENÇ AVCI (güvenle).— Ama avcılıkta ne gibi bir kötülük görüyorsunuz?

SÂBIK AVCI.— Hayvanları sırf zevk için öldürmek kötü bir şeydir.

Açık, basit ve haklı olsa da bu ilkeyi ispat etmek gerçekte imkânsızdır. Genç avcı avcılık zevkini terk etmedi, hâlâ av-

cılık yapmaya devam ediyor. Bununla birlikte, avcılığın maaşum bir zevk olduğuna ilişkin kanı, onda eskisi kadar sağlam değil, vicdanı şimdiye dek zararsız olduğunu kabul ettiği bir eyleme karşı eskisi kadar rahat değil.

Genç adamın avcılığa uzun süre devam etmeyeceği kesin.

Bu makalenin, makaleyi okuyanlar üzerinde yararlı bir etkisi olacağını umut ediyorum. Umarım bu makaleyi birçok kişi, özellikle de gençler okur!

.Bir.

Karşınıza çıkan ilk avcıya, “Sizi avcılığa çeken en önemli etken nedir?” diye sorun. “Hayvanların izini sürerek onları öldürme zevkidir” diye cevap veren pek kimsenin çıkacağını sanmıyorum. Avcıların çoğu size, av zevki öldürmekte değil, ona eşlik eden şeydedir diyecektir.

Başka bir avcı, “Haksız yere, ‘av hayvanını öldürmek, avcılığın en büyük zevkidir’ deniliyor” diyecektir:

Eğer bu doğru olsaydı, avcılar mezbahaya gidip çok daha kolay bir şekilde sığırları ve tavukları boğazlardı. İnsanı avcılığa çeken şey hayvanların izini sürüp onları öldürmek değil, ava gidişinden gelişine dek hissettiği değişik duygular ve izlenimlerdir. Av insana tekdüze bir işle meşgulken günlük sıkıntılardan, yaşamın klasik kaygılarından kurtulma ve bir süre için doğayla baş başa kalma imkânı sağlar. Bu uyum edilgen bir seyir ile sınırlı kalmaz. İnsan bütün canlı varlıklara egemen olan yaşıya maruz kalır –yaşamak için mücadele etmek–, insan doğayla bütünleşir.

Avcı yalnızca fiziksel gücünü, becerisini, çevikliğini, gözünün keskinliğini, kolunun titrememesini ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda ahlâki niteliklerini, yani enerjisini, cesaretini, metanetini ortaya koyar. Böylece avcı doğaya karıştığında, hareketsiz olarak hep aynı yerde geçen dünyevi yaşantısında gittikçe dumura uğrayan fiziksel ve ahlâki yeteneklerini de geliştirir.

“Bu açıdan, avcılık gençler için eğitici niteliktedir; avcılık gençlere kendilerine güvenmeyi ve yardımsız edebilmeyi öğretir. Bu, özellikle çocukluklarından itibaren güçlerini sergilemek gerektiğinde başkalarının çalışmalarına başvurmaya alışmış kişiler için yararlıdır. Üstelik av tutkusu çoğu zaman sağlığa yararlıdır, çünkü av tutkusu insanı fiziksel ve ahlâki bakımdan zararlı sürüklenmelere, yani içki, kumar ve kadın tutkusuna karşı korur. Avcılığın soylu ve erkeğe yaraşır bir eğlence olarak görülmesi boşuna değildir. Avcılığa çok eski zamanlardan beri bütün uluslarda rağbet edilmektedir.

Gözde eğlencelerini haklı çıkarmak isteyen avcıların görüşü böyledir. İlk bakışta akıl yürütmeleri sağlamış gibi görünür. Ama bu akıl yürütmeler gerçekten doğru mudur?

Uzun yıllar boyunca avcılığın ateşli bir taraftarıydım, avlanma benim için çok ciddi bir uğraştı; yalnızca pratikte iyi bir atıcı olmaya çalışmıyorum, aynı zamanda bu işin teorisini de öğreniyordum. Beni avcılık kadar çeken başka bir şey yoktu, avda hissettiğim tatlı ve çılgınca heyecanı hiçbir şeyde hissetmedim.

Her şeye karşın, kimi zaman bu zevkin meşruluğundan kuşku duymuyor da değildim. Av zevkinden kendimi yoksun bırakmamak için türlü türlü bahaneler buluyordum. Önceleri bu bahaneler beni oyalamaya yetiyordu. Ama zamanla kuşkularım arttı ve av zevkimi zehirlemeye başladı.

Vicdanımın belli belirsiz sitemi yavaş yavaş büyüdü ve beni ciddi bir şekilde rahatsız etmeye başladı.

Gerçeğe doğrudan doğruya bakmak zorunda kaldım, işte o zaman avcılığın acımasızlığını gördüm. Şimdi, avcılığı yalnızca insanlık dışı bir eylem olarak değil, aynı zamanda uygarlaşmamış ve inandığımızı sandığımız ahlâki gelişim seviyesiyle uyum sağlayamamış ilkel insanlara özgü, kan dökücü bir eylem olarak görüyorum.

Ava gitmeyi bıraktım, ama uzun süre, avdan aldığım zev-

ki her hatırlayışım da ava gitme isteğim kabardı. Tanrıya şükür, bugün bu tutkunun benim için bir anlamı yok, geçmişe sükûnetle bakarak bütün düşüncelerimi ve izlenimlerimi toparlayabiliyorum.

.İki.

İlginç olan avcılık değil, avcılığın yapıldığı koşullardır deniliyor.

Bu doğru olsaydı, avcının doğayla iç içe olması ona yeterdi. Bununla birlikte ne yürüyüşler, ne tekneyle yapılan yolculuklar, ne bahçe ya da tarlayla uğraşma, ne doğanın ortasında yapılan başka şeyler Aziz Hubert'in müritlerinin, vakti zamanında gururla övünerek söyledikleri gibi yalnızca avcılık ruhuna sahip olanların hissedebileceği o özel av zevkinin yerini alamaz.

Avcının hissettiği bu duygu ve bu duygunun uyandırdığı zevk nedir?

Bu konuda ne derlerse desinler, avcılıktaki egemen zevk hayvanların izini sürmek ve onları öldürmektir. Avcılığın bütün amacı budur, bütün çekiciliği de bundadır.

Bu çekicilik, bütün canlılara özgü var olma mücadelesi yasasına tâbi olan avcının doğayla bütünleşmesinin bir sonucudur deniliyor.

Bu açıklama, eğer insan kendi gereksinimleri için avlansaydı haklı olabilirdi. Bu gerekçe önce zengin avcı için sonra da sıradan bir avcı için geçerli değildir; ayrıca var olma mücadelesinin insan için özel bir anlamı vardır ve avcılıkla bütünleşemez. Doğada her canlının var olma mücadelesi verdiği doğrudur. Ancak, hayvanlarda bile mücadele zayıfın güçlü tarafından boğazlanmasıyla sınırlı değildir; bu hayvanlar doğal etkenlere karşı mücadelede de çaba ve beceri gösterirler. İklim değişikliklerine karşı barınaklar yapar, buna benzer bir sürü uğraş içine girerler. İnsan için varlığını sürdürme

mücadelesinin temel taşları ev inşa etmek, yiyecek üretmek, özellikle de günlük yiyecek temini ve yiyeceğin hazırlanması kaygısıdır. İlkel durumdan uzaklaştıkça hayat mücadelesi biçimleri de yavaş yavaş değişikliğe uğramaktadır. Bu mücadelenin birinci evresi olan avcılık, hayvanların hayat mücadelesi tarzına benzemektedir. Yaşam koşullarının gelişmesiyle hayvanlara karşı sürdürülen bu bayağı mücadele anlamsız olmuştur. Günümüzde hayvan katliamı, insanın besin ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmış olsa bile, büsbütün gereksiz duruma gelmiştir; bu isteyerek bitkisel besinlerle ya da süt ürünleriyle beslenen kişilerin sayısının gittikçe artmasıyla kanıtlanmıştır.

İşte bu nedenledir ki, avcılık günümüzde hayat mücadelesi için gerekli bir doğal faaliyet olmaktan çıkmıştır. İlkel yaşam tarzına isteyerek geri dönmek; şu farkla ki, avcılık ilkel insanın doğal bir uğraşydı, uygarlaşmış modern insanın avcılık uğraşı ise, onda yalnızca vicdanının reddetmiş olduğu hayvani içgüdüleri ortaya çıkarmaktan ve geliştirmekten başka işe yaramaz. İkna olabilmek için, av sırasında en kötü içgüdülerinin gelişip yayılmasına olanak vererek, başka koşullar altında düşünmekten bile utanç duyacağı işleri yapan bir insanın davranışını göz önüne getirmek yeterlidir.

Haklı olarak, avcılıkta namuslu bir insana yaraşmayan bir dizi eylem ve davranışın olduğu kabul edilmiştir.

Üçkağıtçılık, kalleşlik, tuzaga düşürmek, pusu kurmak, çok sayıda kişinin bir kişiye ya da güçlünün zayıfa saldırısı, yavruların ailelerinden ve ailelerin yavrularından koparılması; bütün bunlar kurbanların niteliğinden bağımsız olarak kendiliğinden kötü eylemlerdir. Bununla birlikte anlaşılabilir bir çelişkiyle, bütün bu kötü ve canice işler utanç duyulmadan, açıkça, savunmasız olan canlı varlıklara karşı yapılmaktadır, üstelik aynı şeyin insanlara karşı yapılmasına onay vermeyecek aynı insanlar tarafından. İnsanlar sanki birbir-

lerine zarar vermemek için açık arazilere ve ormanlara gidiyor, kendi aralarındaki kızgınlıkların intikamını oradaki canlılardan alıyor ve en bayağı eğilimlerinin ortaya çıkmasına neden oluyorlar.

Hayvanın karnını deşmek, kafasını ağaca vurarak ezmek, parçalara ayırmak gibi şeyler avcılığın en doğal, hatta en zorunlu davranışlarıdır. Bununla birlikte hayvanın acıları karşısında insanın yüreğinin sızlaması beklenir. Peki öyleyse avcılıkta insanlar neden hayvanlara acımak bir yana her türlü imkândan yararlanarak onları kovalamaktan, yakalamaktan ve onlara işkence etmekten utanmıyorlar? Her insan avcılıkta, haylaz çocukların sokaklarda av hayvanından sayılmayan hayvanlara yaptıklarını, yani azarlanmalarına ya da dövülerek cezalandırılmalarına neden olan davranışların aynısını yapar.

Her avcı izini sürdüğü canlı varlığa yaptıklarını gözden geçirsin, bir an için kendini onun yerine koysun; o zaman daha ileride söylediklerimin haklılığını kabul etmek zorunda kalacaktır.

.Üç.

Uygarlığımızın ilerlemesinden gurur duyuyoruz, uygarlığın toplumsal yaşamın bütün alanlarındaki başarılarını büyük bir hoşnutlukla izliyoruz, ancak yaşamımızın en haksız ve en zalim ilkeler üzerine kurulu olduğunun farkında değiliz, gelecekte insanlar bugün bizim örneğin kölelik ve işkenceye karşı duyduğumuz tepkinin aynısını bu ilkelerden söz ederken gösterecekler.

Hiç kuşku yok ki, avcılık geçmişten bize kalan utançlardan en bariz olanı değildir, ama zamanımızdaki fütursuz gelişimi oldukça düşündürücüdür. Bundan çıkaracağımız ders şudur: Barbarca gösterilerin gerçek niteliğini gizlemeye yaranan büyük sözlerle avcılığın amacı gizlenemez. Ne var ki

akıl, her türlü alçaklığı haklı çıkaracak bahaneler bulmaya hazırdır. Avcılığın masum bir eğlence olmadığı kuşkusu içime düştüğünde aynı şey benim de başıma geldi, bu zevkten kendimi yoksun bırakmak istemiyordum. O zamanlar bu en büyük eğlenceme gönül rahatlığıyla katılabilmek için ustalıkla bulduğum bahaneleri anımsadıkça utanıyordum.

Anımsadığım bu bahanelerden biri de, her hayvanın, yırtıcı olsun ya da olmasın öteki canlı varlıkları yok etmesiydi. Kurt koyunları ve tavşanları yiyordu; tavşanlar da otla birlikte aynı yaşam şevki içinde bulunan çok sayıda böceği. Öyleyse, avda tek bir hayvanı öldürerek, bu hayvanın yaşamaya devam etmesi durumunda yok edeceği birçok canlı varlığı kurtarmış olmaktaydım. Bu bahaneden memnun olmuştum, bu ikna edici bir neden gibi geliyordu bana. Avlanmaya devam ettim.

Günün birinde, bir süre avı sırasında ormanın kenarında pusuya yatmıştım, bir tüfek atışıyla bir kurdu alaşağı ettim, hemen ardından kurdun işini bitirmek için önceden hazırlamış olduğum kalın sopayı alarak koştum. Sopayla hayvanın en hassas yerine, burnunun dibine vurmaya başladım, hayvan dik dik gözüne bakıyordu ve her darbeye boğuk boğuk inliyordu. Kısa süre sonra bacakları çırpınarak kasıldı, gerildi, hafifçe titredi ve kaskatı kesildi. Heyecanlı bir şekilde aceleyle eski yerime geçtim, bir ağacın arkasına gizlenerek yeni bir kurbanın çıkıp gelmesini beklemeye başladım.

Akşam, yatağında aklımdan günün izlenimlerini geçirdim; belleğim, çalılıktayken duyduğum hışırtıyı, az uzağımda etrafına bakınan bir kurdun ortaya çıkışını sürekli olarak gözümün önüne getiriyordu. Hayvanın beni fark etmeyişi, atlı uşakların bağırtilarını arkasında duyunca ormandan tarlalara doğru nasıl kaçmaya başladığını, o anda tüfeğimden çıkan kurşunun onu nasıl devirdiğini, sonra da işini nasıl bitirdiğimi anımsıyordum.

Bunu düşünmek kalp atışlarımı hızlandırıyordu ve günün heyecanını büyük bir zevkle yeniden yaşıyordum. Can çekişen hayvanın acılarını anımsayarak gerçekten büyük bir zevk duyuyordum.

Ama yavaş yavaş bir rahatsızlık içimi kapladı, ve birden bu cinayetin kendiliğinden kötü bir davranış olduğunu anladım; aklımla değil yüreğimle. Eylemden daha kötüsü eylemden aldığım zevkti, bir de kendimi haklı çıkarmaya çalışarak buna inanmamdı. Ancak o zaman aklım bana avcılık hakkında düşündüklerimin saçmalığını gösterdi. İleri sürdüğüm bahanelerin boş olduğunu anladım, kurt da kendi açısından haklı olarak tavşanları yiyerek tavşan tarafından otlarla birlikte yenilen böcekleri kurtardığını söyleyebilir; tavşan da aynı şekilde akıl yürütebilir, böcekler de.

Bu bayağı sofizmden belki de hiç söz etmemek daha doğru olurdu. Ama sofizmi analiz ederek onların, örtbas etmeye alıştığımız ve çağdaş dünyaya damgasını vurmuş en büyük rezillikleri şatafatlı cümlelerle örneksemelerini istemeden de olsa anımsıyoruz. Büyük süreklilikte avlarında avcılarının tehlike içinde bulundukları zamanların benim gözümde özel bir yeri vardı. İnsanların yırtıcı hayvanlardan daha az tehlikeye maruz kaldıklarını, üstelik avcılarının eğlence için yaşamlarını tehlikeye atarak suçluluklarını azaltacaklarına artırdıklarını göremiyordum. İnsanın yaşamı pahasına benzerine yardıma koşacağı öyle çok neden var ki, bu nedenle insanın yaşamını zevki için tehlikeye atması suçtur.

Avcılar her ava çıktıklarında, bazen maruz kaldıkları tehlikeleri gözler önüne sererken bu tehlikelerle kıyas kabul edilmeyecek kadar büyük olan ahlâki tehlikeleri göz ardı ederler.

.Dört.

Merhamet insan ruhunun en değerli yetilerinden biridir.

İnsan acı çeken bir canlı varlığa merhamet duyarak kendini unuttur ve onun düştüğü talihsiz durumu anlar. Bu duyguyla, kendini kendi yalnızlığından kurtarır ve varlığını başka canlı varlıklarla birleştirme olanağını elde etmiş olur.

Kendi yaşamını başkalarınıninkiyle birleştirme yeteneğini kullanan ve geliştiren insan, her tür bencillikten uzak bir yaşama doğru yönelerek vicdanını daha yüksek bir seviyeye çıkarır ve erişilebilir en büyük mutluluğu elde eder. Böylece başkalarının acılarını yatıştıran merhamet duygusu, o duyguyu hissedene daha yararlı olur.

Merhamet duygusunun havarisi Budha, Çakia-Muni müritlerine, ne olursa olsun herhangi bir canlı varlığı öldürmeyi yasaklıyordu.

Dokunaklı bir efsaneye göre, müritlerden biri, bir gezgin, kurtlar tarafından kemirilmekte olan yara bere içinde bir köpeğe rastlamış. Gezgin, hayvana doğru eğilmiş, elleriyle kurtları ayıklamış, bunları bir tasın içine koyarak yola bırakmış ve oradan uzaklaşmış. Fakat sonra kurtları yiyeceklerinden ayırdığı için besinsizlikten öleceklerini düşünmüş. Onlara acımış, gerisin geriye dönmüş, kendi bacağından bir parça kesmiş, aklıktan ölmesinler diye bu et parçasını kurtların önüne koymuş. Ancak bundan sonra içi rahat bir şekilde yoluna devam etmiş.

Bu efsane, kendimizi kurtlara yem edelim diye değil, ama merhamet duygusunun sınır tanımadığını göstermesi, bu duygunun hiçbir zaman bastırılmayıp tersine özendirilmesi bakımından çok öğreticidir.

İster bir insana ister bir sineğe karşı duyulsun, merhamet hep aynı merhamettir. Her iki durumda da merhamet duya-bilen bir insan, kendini bencillikten kurtardığı gibi yaşamının ahlâki doyumunu da arttırmış olur. Bunun içindir ki insan ne olursa olsun, herhangi bir canlı varlığa karşı duyduğu her merhamet belirtisini özellikle değerlendirmelidir.

En alelâde nedenle doğmuş bile olsa bu duygu bastırılmamalı, tersine beslenmelidir.

Merhametin ne kadar büyük bir ahlâki değer taşıdığını kavramış insan, bu duygusunun kendisini başkaları önünde gülünç duruma düşürmesinden çekinmez. Kapana kısılmış bir fareyi öldüreceği yerde serbest bıraktığı için alaya alınması ve kınanması kendisi için bir önem taşımaz. Kendisi gibi yaşam hakkı bulunan bir hayvanı yalnız ölümden kurtarmakla kalmayıp merhamet duygusunu açıkça gösterdiği için hiçbir sınır tanımayan, ölümü aşan ve yaşam kaynağı ile bütünleşen evrensel sevginin ileri aşamasına doğru bir adım atmış olur.

Her avcı tesadüfi olarak yalnız bir kez değil, her zaman içindeki bu değerli sevgi duygusunu boğar, böylece yukarıdaki düşünceye bütünüyle ters bir yönde hareket etmiş olur. Küçük bir ihtimal olsa da, avcılar arasında hiç kimse yoktur ki, kurbanlarından hiç değilse birine karşı, içinde merhamet duygusu uyandığını hissedip de bunu bir zayıflık olarak görüp bastırmamış olsun. Merhametin henüz filizlenmeye başladığı, gelişip sevginin en mükemmel ve en yüce duygusunun çiçeği olacak tomurcuk işte böyle ayaklar altında ezilmiş olur. Bu kuşku götürmez ahlâki intiharın temelinde avcılık denen büyük kötülük yatıyor.

.Beş.

Neresinden ele alırsak alalım, avcılık ahlâki duygu için zararlı, aptalca ve zalimce bir davranıştır. Hayvanlara yapılan kötülüklerin dışında avcılar kendi karşılıklı ilişkilerinde de kendini beğenmişlik, övünme, kötü niyetlilik, çekemezlik gibi bencilce duygular içine girer ve yalan söylerler. Her avcı avcılıkla ilgili izlenimlerini tarafsız bir biçimde gözden geçirirse, bunun doğru olduğunu görebilir.

Perov'un ünlü *Avcı* tablosu avcılar arasındaki ilişkilerin

bu yanını çok iyi ifade ediyor: Çayırda verilen bir yemek molasında ileri yaşlardaki bir adam bir arkadaşına av maceralarını anlatmakta ve gözle görülür biçimde abartmaktadır. Arkadaşı anlatılanlara inanacak kadar saf biridir. Ama bir diğer arkadaşısı yaşlı yalancıya hiç saygı duymadığını gösteren kuşkulu bir hava ile boynunu kaşımaktadır.

Bir başka tablo da şöyledir: Bir süre avında bir tilki, inine iki adım kala köpekler tarafından yakalanmıştır. Köpeklerden biri tilkiyi boğazından, bir diğeri ise arkasından yakalamış, çekiştirip durmaktadırlar. Tilki ağzını açmış, acı ve korkudan, soluk almakta zorluk çekmektedir, avcılar gelir, bu manzaraya zalimce bir zevk duyarak bakarlar. İçlerinden biri tilkinin işini bitirmek üzere elinde sıkıca tuttuğu sopayla koşmaktadır. Bir başkası, çok yaşlı birisi, atını durdurmuş yırtıcı bir bakışla, can çekişen kurbana bakmaktadır. Öteki avcılar her yandan koşup gelmektedirler.

Ressam hiçbir art niyet taşımadan süre avının en doğal sahnelerinden birini betimlemiştir. Ancak bu tabloya bakan biri, bu itici sahne karşısında kendi kendine şu soruyu sormadan edemez: "Bu sahnede yer alan kahramanlardan hangisi, kışkırtılan ve kudurtulan köpekler mi, yoksa onları böylesine kudurtan sahipleri mi daha hayvandır?"

Son olarak da bir İngiliz ressamın tablosu, *Bir Sonbahar Gecesi Sakinliği* adlı tablo bizi etkisi altına alacak kadar çarpıcıdır. Ay ışığı ile aydınlanmış güzel görünümlü bir gölün dik kıyısında avcılarının izini kaybettikleri yaralı, iri bir geyik yatmaktadır. Geyik can çekişmektedir. Geyiğin önünde duran maral başını göğsüne kaldırmış, gözyaşı dökmekte ve umutsuzca inlemektedir. Yüzünde öylesine üzgün, öylesine acı bir ifade vardır ki, bu kanlı cinayeti alçakça işledikten sonra bir şöminenin karşısındaki yumuşak koltuklarına gömülmüş, içki ve sigara içerek birbirlerine av maceralarını anlatan bu adamları düşündükçe insanın öfke duymaması imkânsızdır.

Bir tuval üzerine, avcılardan bir tekinin bile izini sürdüğü, yaraladığı ya da öldürdüğü hayvanlara verdiği acıyı, umutsuzluğu resmedebilmiş olsaydık, o avcı ne kadar taş yürekli olursa olsun, büyük olasılıkla yaptıklarından utanç duyardı.

Sanıyorum ki, avcılığın gençler üzerindeki zararlı etkisini göstermek gereksiz olacaktır. Yetişkin kişilerin avcılık kadar boş bir zevke bu kadar ciddiyetle sarıldıklarını, bunun için özenle ve gösterişle hazırlandıklarını, saygı duyduğu insanların savunmasız canlı varlıklara acı çektirirken zevk duyduklarını gören bir çocuk ya da yenisetmenin iyi ile kötü, önemli ile önemsiz, örnek alınmaya ve saygı gösterilmeye değer bir şeyle hor görülmeye ve mahkûn edilmeye değer bir şey arasındaki farkı ayırt etmesini beklemek zordur. Ahlâki gelişimlerinin en çok gerçeğe, iyiliğe ve temiz havaya gereksinim duyduğu bir zamanda soluk almak zorunda oldukları meşru kötülük atmosferinde, bu onaylanmış kötülük ortamında yetişen gençlerin hangi koşullar altında bulunduğunu düşünmek gerçekten ürkütücü!

Avcılık genç insanlara, çoğu zaman mecbur oldukları masabaşı işinden kurtulup açık havada olma avantajını verir diyorlar. Bu en zayıf ve en son bahanedir, çünkü en soylu, en huzurlu, en yararlı uğraş aynı amacı taşıyan sayısız ve çeşitli uygulamalarıyla bağ-bahçe işidir: Toprağı sürme, ekme, ot biçimi, hasat yapma, ağaç kesimi, marangozluk çalışmaları, bahçecilik, hayvancılık, vb. Bütün sporlardan daha çok beceri, ustalık ve bedensel çalışma gerektirecek çeşitli uğraşları saymakla bitiremeyiz. Bu uğraşlarda, insan doğayla sürekli bir biçimde bütünleşir; insan, faydalı ve makûl bir çalışmada kendisine yardımcı olsun diye hayvan yetiştirir, yoksa acı vermenin sağlıksız zevkini tatmin için değil.

Avcıların vahşi zevkleri hakkında içimden gelen her şeyi söyledikten sonra, itiraf ediyorum ki, onlardan alaydan baş-

ka bir şey beklemiyorum. Yetişkin insanlara değil, özellikle hâlâ körelmemiş ve gelişmeye elverişli vicdanlara sahip gençlere sesleniyorum; benimsenmiş görüşleri yargılayacak kadar yürekli olan ve gerektiğinde, bu en çok sevilen eğlence-den vazgeçme pahasına bu görüşleri değiştirecek gençlere!

• • •